

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI
FAKULTA PRÁVNICKÁ

Diplomová práce

Náhrada nákladů řízení

Kateřina Würflová

Plzeň 2023

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

Fakulta právnická

Akademický rok: 2022/2023

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: **Kateřina WÜRFLOVÁ**
Osobní číslo: **R17M0184P**
Studijní program: **M6805 Právo a právní věda**
Studijní obor: **Právo**
Téma práce: **Náhrada nákladů řízení**
Zadávající katedra: **Katedra občanského práva**

Zásady pro vypracování

1. Úvod
2. Obecně k nákladům řízení
3. Placení nákladů řízení
4. Náhrada nákladů řízení ve sporné řízení
5. Rozhodování o nákladech řízení
6. Závěr

Rozsah diplomové práce:
Rozsah grafických prací:
Forma zpracování diplomové práce: **tištěná**

Seznam doporučené literatury:
viz příloha

Vedoucí diplomové práce: **JUDr. Blanka Kapitánová**
Katedra občanského práva

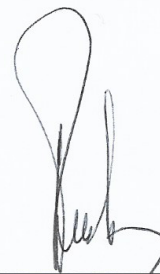
Oponent diplomové práce: **JUDr. Zdeněk Pulkrábek, Ph.D.**
Katedra občanského práva

Datum zadání diplomové práce: **14. května 2022**

Termín odevzdání diplomové práce: **31. března 2023**

JUDr. et PhDr. Stanislav Balík, Ph.D.
děkan

Doc. JUDr. Jan Pauly, CSc.
vedoucí katedry

V Plzni dne 14. května 2022

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma „*Náhrada nákladů řízení*“ vypracovala samostatně pod odborným dohledem vedoucí diplomové práce za použití uvedených pramenů a literatury.

Plzeň dne 31. března 2023

.....

podpis autora

Poděkování

Děkuji JUDr. Blance Kapitanové za vedení a cenné rady při zpracování této diplomové práce.

Použité zkratky

AT	Vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 177/1996 Sb., advokátní tarif
JŘ	Vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 37/1992 Sb., o jednacím řádu pro okresní a krajské soudy
LZPS	Listina základních práv a svobod
OSŘ	Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád ve znění
SoudP	Zákon č. 549/1991 Sb., o soudních poplatcích

Úvod	9
1 Obecně k nákladům řízení	12
1.1 Pojem nákladů řízení.....	12
1.2 Vybrané druhy nákladů řízení	13
1.2.1 Hotové výdaje účastníků a jejich zástupců.....	13
1.2.2 Ušlý výdělek účastníků řízení a jejich zákonných zástupců .	16
1.2.3 Náklady důkazů	17
1.2.4 Tlumočné.....	19
1.2.5 Náhrada za daň z přidané hodnoty.....	19
1.2.6 Odměna za zastupování.....	21
2 Placení nákladů řízení.....	28
2.1 Placení nákladů účastníky	28
2.1.1 Soudní poplatek	28
2.1.2 Záloha na náklady důkazu.....	29
2.1.3 Pluralita účastníků.....	30
2.2 Placení nákladů řízení státem	30
3 Náhrada nákladů ve sporném řízení	32
3.1 Náhrada nákladů dle zásady úspěchu ve sporu dle § 142 OSŘ. 32	
3.1.1 Plný úspěch ve věci.....	33
3.1.2 Částečný úspěch ve věci.....	33
3.2 Případy prolomení zásady úspěchu ve sporu	35
3.2.1 Neúspěch v poměrně nepatrné části nebo v závislosti na rozhodnutí o výši plnění na znaleckém posudku nebo na úvaze soudu	35
3.2.2 Náhrada nákladů u řízení iudicium duplex.....	37
3.2.3 Přiznání náhrady nákladů řízení při neúspěchu dle § 143 OSŘ	38
3.2.4 Odepření náhrady nákladů podle § 150 OSŘ.....	39

3.3	Předžalobní výzva dle § 142a OSŘ	41
3.4	Náhrada nákladů při zastavení řízení, smíru a odmítnutí žaloby dle § 146 OSŘ45	
3.5	Separace nákladů řízení dle § 147 OSŘ.....	46
3.6	Právo státu na náhradu nákladů dle § 148 OSŘ	47
3.7	Účelnost nákladů řízení.....	48
3.7.1	Účelnost nákladů na zastupování u osob s právním vzděláním 49	
3.7.2	Stát a organizační složky státu.....	51
3.8	Přiměřenost nákladů.....	52
3.9	Využití § 137 a násl. OSŘ v řízeních nesporných.....	53
4	Rozhodování o náhradě nákladů řízení.....	54
4.1	Kdy soud rozhoduje o nákladech řízení.....	54
4.1.1	Na konci řízení.....	54
4.1.2	Doplňující usnesení.....	55
4.1.3	Separace nákladů řízení.....	56
	Závěr.....	57
	Použité zdroje.....	61
	Odborná literatura.....	61
	Odborné články tištěné	61
	Odborné články internetové	62
	Právní předpisy.....	63
	Judikatura.....	64
	Resumé	66

Úvod

Náhrada nákladů řízení vždy nerozlučně patří k občanskému soudnímu řízení. Vedení civilního procesu je totiž spojeno s náklady, které leží na straně účastníků řízení, ale také na straně státu.

Ekonomická stránka civilního procesu je často velmi diskutovanou a jedná se o velmi aktuální a zajímavé téma. K tématu také nalezneme bohatou judikaturu napříč všemi soudy, a to včetně Ústavního soudu, jelikož správné rozhodování soudů o náhradě nákladů řízení je bezpochyby jedním z kritérií spravedlivého procesu. I z těchto důvodů je judikatura v této oblasti velmi bohatá a slouží tak jako jeden z hlavních pramenů k tématu této diplomové práce.

Náklady při vedení soudního sporu mohou mít různou podobu. Může se jednat o náklady v podstatě obecné, které jsou nutné pro fungování soudní soustavy jako systému a které je povinen nést stát, nebo náklady zvláštní, jimiž jsou náklady, ležící na straně subjektů, které se určitým způsobem účastní řízení a jsou od státu odlišné, a dále náklady, které v souvislosti s konkrétním řízením platí stát.

Z důvodu rozsáhlosti problematiky náhrady nákladů řízení se tato práce zaměří na oblast náhrady nákladů v občanském soudním řízení sporném, a to z pohledu prvoinstančního soudu, neboť v případě odvolacího a dovolacího řízení platí ustanovení o náhradě nákladů před soudem prvního stupně obdobně.¹

Hlavním obsahem této práce jsou základní principy rozhodování o náhradě nákladů řízení a jednotlivé druhy nákladů řízení, neboť, byť tématem této práce je problematika náhrady nákladů řízení, bez náležitého popisu jednotlivých druhů nákladů řízení nelze tuto problematiku řádně uchopit.

V první kapitole se čtenář seznámí se základními pojmy, jako jsou placení a náhrada nákladů řízení, a dále s charakteristikou jednotlivých druhů nákladů řízení. Tato část je velmi teoretickou a slouží jako podklad k pochopení problematiky náhrady nákladů řízení. Obsahem druhé kapitoly je placení nákladů,

¹ Viz § 224 a § 243b OSŘ

tedy primární vznik této povinnosti jak na straně účastníků řízení, tak na straně státu. Třetí kapitola s názvem „náhrada nákladů ve sporém řízení“ je zásadní kapitolou odrážející téma této diplomové práce. Čtenáře provede systematikou náhrady nákladů dle Občanského soudního řádu, popíše základní principy rozhodování o náhradě nákladů a uvede několik vzorových příkladů.

Poslední kapitola pak pojednává o způsobu rozhodování o náhradě nákladů řízení a čtenář díky ní nahlédne do rozhodovací praxe soudů v této oblasti.

Diplomová práce je prací závěrečnou a měla by odrážet hodnoty a zkušenosti studenta právnické fakulty, získané jak studiem, tak případnou praxí. Toto téma je mi velmi blízké a vybrala jsem si jej z důvodu, že se v praxi velmi často setkávám s klíčovou otázkou potencionální výše nákladů řízení. Tato otázka je totiž pro potencionální účastníky řízení určující při rozhodování, zda vůbec do soudního sporu vstoupit či nikoliv. Ačkoliv je možnost predikovat v konkrétním případě konečnou výši nákladů řízení i to, zda, a pokud ano, komu bude nakonec v řízení náhrada nákladů přiznána, velmi obtížné, ráda bych, aby tato práce sloužila čtenářovi jako jistý manuál k tomu, aby byl na jednotlivé možnosti ohledně výše nákladů řízení jakož i budoucího rozhodnutí soudu o jejich náhradě připraven.

Jsem totiž přesvědčena, že pokud by každý, kdo uvažuje o zahájení občanského soudního řízení, předem znal, jaké výše mohou ve svém výsledku náklady řízení dosáhnout, a byl si zároveň vědom eventuality, že by mu mohla být za určitých okolností uložena povinnost k náhradě nákladů řízení druhé straně sporu, případně státu, snažil by se soudním sporům, zejména pak těm bagatelním, předejít a mnohem častěji by docházelo k řešení sporů mimosoudním cestou. To by se ve svém důsledku bezpochyby pozitivně odráželo na již tak přeplněných stolech soudců a soudkyň.

Téma této práce jsem si vybrala převážně z důvodu jeho praktické využitelnosti a velmi často odlišného postupu soudů v otázce rozhodování o náhradě nákladů řízení. Bude tedy pro mě zajímavou zkušeností pročitat judikaturu převážně Ústavního soudu, který se k tomuto tématu velmi často vyjadřuje.

Ráda bych se během psaní práce také zabývala tím, zda aktuální právní úprava nákladů řízení a jejich náhrady je dostačující a zda vývoj právních předpisů jde v této otázce správným směrem a reaguje adekvátně na existující problémy, které jsou s náklady řízení a jejich náhradou spojeny. V práci se tedy také budu

věnovat vývoji právní úpravy ve vztahu k některým dílčím otázkám nákladů řízení a jejich náhrady, komparaci právních úprav tak, jak byly postupně zákonodárcem přijímány, se zaměřením na zásadní změny a připojím úvahy de lege ferenda.

Cílem práce tak bude poskytnutí komplexního pohledu na náhradu nákladů v nalézacím řízení, jelikož odborná literatura na toto téma je dle mého názoru velmi rozptýlená a orientace v ní je tak pro neodborného čtenáře komplikovanou.

V práci bude použita metoda popisná a analytická. Ke zpracování tématu budou použity relevantní právní předpisy, internetové zdroje, knižní publikace a bude zohledněna aktuální judikatura.

1 Obecně k nákladům řízení

1.1 Pojem nákladů řízení

Základními pojmy, se kterými se setkáme v této práci, jsou jednoznačně pojem „*placení nákladů řízení*“, který vychází z § 140 a § 141 OSŘ, a pojem „*náhrada nákladů řízení*“, který vychází z § 142 a násl. OSŘ. Pro další pochopení této práce je nutné si tyto dva pojmy řádně rozdělit a vysvětlit.

Každý účastník má povinnost k placení nákladů řízení ve chvíli, kdy vzniknou. Povinnost k placení nákladů řízení se dá nazvat povinností primární a náhradu nákladů řízení povinností sekundární, tedy následnou. Dle § 140 OSŘ je povinností účastníka řízení průběžně platit náklady řízení, které jemu vznikají během soudního řízení, a také náklady svého zástupce (nebyl-li ustanoven státem²).

Náklady řízení hrají několik zásadních rolí v občanském soudním řízení, a to jednak preventivní, ve smyslu zabraňování zneužití ochrany poskytované soudy, a jednak sankční, kdy uložení povinnosti nahradit druhé straně sporu její náklady řízení ve své podstatě sankcionuje stranu sporu, která se buď neúspěšně domáhala svého práva, nebo se proti oprávněnému nároku druhé strany neúspěšně bránila.³

Samotné náklady řízení představují výdaje, které v souvislosti se soudním řízením vznikají účastníkům (případně jiným osobám na řízení zúčastněným), soudu ale také státu a jsou placeny v bezprostřední spojitosti s řízením. Náklady řízení mohou vznikat ale také již před samotným zahájením řízení, plní-li tím účastník své procesní povinnosti, jako je tomu např. u předžalobní výzvy dle § 142a OSŘ.

² Zde by se jednalo o náhradu hotových výdajů a odměnu advokáta státem

³ WINTEROVÁ, Alena a Alena MACKOVÁ. *Civilní právo procesní*. 8. vydání. Praha: Leges, 2015. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-076-5, str. 205

Demonstrativní výčet nákladů řízení nalezneme v § 137 odst. 1 OSŘ a základním a nejběžnějším druhům se budeme v této práci v následujících kapitolách blíže věnovat.

K nákladům řízení, dle již zmíněného § 137 odst. 1 OSŘ patří zejména hotové výdaje účastníků řízení a jejich zástupců včetně soudního poplatku, ušlý výdělek účastníků řízení a jejich zákonných zástupců, náklady k předkládání důkazů, tlumočné, náhrada za daň z přidané hodnoty, odměna za zastupování a případně odměna pro mediátora ve smyslu zákona č. 202/2012 Sb., o mediaci a o změně některých zákonů, pokud bylo realizováno první setkání s mediátorem, které nařídil soud podle § 100 odst. 2 OSŘ.

Jde pouze o demonstrativní výčet jednotlivých druhů nákladů řízení, které vznikají v jeho průběhu, může tedy dojít k náhradě i jiných nákladů, které vznikly v přímé souvislosti s řízením a byly účastníkem placeny v bezprostřední spojitosti se soudním řízením.⁴ Pokud vznikne náklad, který není součástí demonstrativního výčtu v § 137 odst. 1 OSŘ, ale byl nutný vynaložit, aby se účastník mohl účastnit řízení a být v něm úspěšný, jedná se o náklad, na který se vztahuje pravidlo náhrady nákladů řízení tak, jako by spadal pod § 137 OSŘ.⁵

Placení a náhradě nákladů řízení se tato práce bude věnovat blíže v dalších kapitolách.

1.2 Vybrané druhy nákladů řízení

1.2.1 Hotové výdaje účastníků a jejich zástupců

Ustanovení § 137 odst. 1 OSŘ pouze stanovuje, že mezi náklady řízení patří hotové výdaje účastníků a jejich zástupců, a jediným hotovým výdajem, o kterém se výslovně zmiňuje, je soudní poplatek.

Náhrada hotových výdajů tedy náleží, jedná-li se jak o výdaje samotného účastníka, tak o výdaje jeho zástupce. Je zde ale nutné podotknout, že v případě

⁴ Usnesení (Rc) Nejvyšší soud ČR - senát ze dne 29.09.2015 sp. zn. 28 Cdo 5415/2014

⁵ SVOBODA, Karel, Miroslav HROMADA, Jiří LEVÝ, David VLÁČIL, Šárka TLÁŠKOVÁ a Tomáš PIRK. *Náklady řízení*. V Praze: C.H. Beck, 2017. Právní praxe. ISBN 978-807-4006-500, s. 9

hotových výdajů nelze hovořit pouze o výdajích právního zástupce, tedy advokáta nebo notáře v rozsahu jeho oprávnění stanoveného zvláštními právními předpisy anebo patentového zástupce v rozsahu oprávnění stanoveného zvláštními právními předpisy, ale také zákonného zástupce účastníka nebo jeho zástupce, který není advokátem, průvodce, důvěrníka dítěte a podpůrce dle § 33 JŘ.

1.2.1.1 Soudní poplatek

Jediným hotovým výdajem, který výslovně uvádí § 137 odst. 1 OSŘ, je soudní poplatek. Jeho výši, splatnost, následky nezaplacení apod. stanoví SoudP. Důvodem soudních poplatků je částečné pokrytí nákladů, které vznikají státu výkonem soudnictví. Soudní poplatky však zároveň tvoří pomyslnou bariéru, která musí být překonána, aby bylo možné přistoupit k soudu. Výše soudního poplatku by vždy měla být přiměřená hodnotám, které jsou předmětem soudního řízení.⁶ Sazby tohoto poplatku se určují dvěma způsoby – pevnou částkou nebo procentem ze základu vyjádřeného peněžní částkou (dále jen „procentní poplatek“). Základem procentního poplatku je přitom cena předmětu řízení.

Aby byla zachována rovná možnost přístupu k soudu, je nutná úprava institutu osvobození (ať už částečného nebo úplného) od soudního poplatku.⁷ Pro přiznání osvobození se přihlíží k okolnostem dvojí povahy, a to jednak k účastnickovým poměrům majetkovým a sociálním, a na druhé straně soud zkoumá, zda žadatel o osvobození neuplatňuje v řízení svá práva svévolně, či zřejmě bezúspěšně.⁸ Konkrétní úpravu osvobození pak najdeme v ustanovení § 138 a násl. OSŘ. Dle § 138 odst. 1 OSŘ může být na návrh předsedou senátu přiznáno účastníkovi řízení z části osvobození od soudních poplatků, existuje-li zde důvod spočívající v poměrech účastníka a pokud současně nejde o svévolné, popřípadě zřejmě bezúspěšné uplatňování nebo bránění práva. K přiznání úplného osvobození

⁶ HURDÍK, Jan. *Náklady občanského soudního řízení a rovný přístup účastníků ke spravedlnosti*. Praha: Wolters Kluwer, 2016, s. 63. ISBN 978-80-7552-087-6.

⁷ Nález (ÚS) Ústavní soud - senát ze dne 03.08.1999 sp. zn. IV. ÚS 162/99

⁸ WINTEROVÁ, Alena a Alena MACKOVÁ. *Civilní právo procesní*. 8. vydání. Praha: Leges, 2015. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-076-5

od soudních poplatků účastníkovi řízení může pak soud přikročit jen výjimečně, jestliže k tomu existují zvlášť závažné důvody, a současně musí toto rozhodnutí doprovázet odůvodnění. Pokud není předsedou senátu rozhodnuto jinak, vztahuje se toto osvobození na celé řízení a působí i se zpětnou účinností. Přitom platí, že poplatky uhrazené ještě před samotným rozhodnutím o osvobození se nevracejí.

Bylo-li přiznáno účastníkovi osvobození od soudních poplatků, může toto osvobození předseda senátu podle § 138 odst. 2 OSŘ kdykoli za řízení odejmout, a to i se zpětnou účinností, pokud vyjde do pravomocného skončení řízení najevo, že poměry účastníka nesvědčí již přiznanému osvobození.⁹

V rozporu s principem spravedlivého procesu (čl. 36 odst. 1 LZPS) je dle judikatury Ústavního soudu postup obecných soudů, které při rozhodování o osvobození účastníka řízení od soudních poplatků nevycházejí z jeho aktuálních majetkových poměrů, ale z příčin, pro které se dostal do tíživé finanční situace a z hypotetické možnosti účastníka řízení našetřit si na soudní poplatek.¹⁰

1.2.1.2 Jízdné, stravné a nocležné

Dle ustanovení § 29 odst. 1 JŘ k hotovým výdajům účastníků náleží jízdné (cestovné), stravné a nocležné.

Úpravu cestovného jako jednoho z hotových výdajů nalezneme v ustanovení § 30 a § 31 JŘ, přičemž každý účastník je o nárocích na náhradu cestovného poučen v rámci předvolání k soudnímu jednání.

Jednací řád upravuje pro účastníka dva druhy cestovného:

- a) místní cestovné, což je přeprava účastníka, který v místě konání řízení bydlí nebo pracuje a využil veřejného hromadného dopravního prostředku; upraveno v § 31 JŘ,
- b) cestovné, na které má nárok pouze ten účastník, který nebydlí nebo nepracuje v místě, kde se řízení koná; upraveno v § 30 JŘ.

⁹ ŠKÁROVÁ, Marta a kolektiv. Občanský soudní řád s vysvětlivkami a judikaturou. 4. vyd. Praha: Linde, 2009. ISBN 978-80-7201-769-0

¹⁰ Nález (ÚS) Ústavní soud - senát ze dne 11.11.2014 sp. zn. IV. ÚS 659/12

Jízdné za cestu hromadným dopravním prostředkem se dokládá jízdenkou. Pokud účastník využije k dopravě vlastní automobil, náhrada mu bude poskytnuta dle aktuální vyhlášky o cestovních náhradách, je však nutné, aby s přepravou automobilem byl účastníkovi předem udělen soudem souhlas. Účtování nákladů za cestovné automobilem musí být vždy doloženo kopií velkého technického průkazu, v němž lze zjistit průměrnou spotřebu pohonných hmot automobilu. Dle usnesení Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 28. 6. 2000, sp. zn. 9 Co 578/2000, jsou náklady na vlastní automobil uznatelné pouze v případě, že dopravu nelze zajistit hromadnou veřejnou dopravou či je velmi komplikovaná. Výše uvedené se ale týká pouze účastníků řízení, nikoliv jejich advokátů. V praxi je běžné, že advokáti využívají při přepravě na soudní jednání automobil a takový náklad je většinou uznán jako účelný. V ojedinělých případech, lze využít jako přepravu k soudu taxislužbu, a to například pokud je účastník vyššího věku nebo imobilní.

Dalšími z hotových výdajů jsou nocležné a stravné, což jsou náklady, k jejichž náhradě nedochází často a velmi se dbá na jejich účelnost. Jejich výše je dle § 33 JŘ případně přiznávána dle zvláštního právního předpisu.

Podle ustanovení § 33 odst. 1 JŘ se pro určení výše náhrady hotových výdajů zákonného zástupce účastníka nebo jeho zástupce, který není advokátem, pro určení nákladů opatrovníka ustanoveného účastníku, pro určení nákladů nutného průvodce, důvěrníka dítěte a podpůrce, jakož i pro určení výše svědečného užije stejných pravidel, jako pro účastníka.

1.2.2 Ušlý výdělek účastníků řízení a jejich zákonných zástupců

O ušlý výdělek účastníka se jedná v případě, že účastník nemohl po dobu jeho účasti na jednání konat svou práci. Účastí na jednání účastník realizuje své zaručené právo na spravedlivý proces. Náklady za ušlý zisk může nárokovat nejen účastník, ale také jeho zákonný zástupce. I přesto, že OSŘ v ustanovení § 137 neuvádí možnost náhrady ušlého zisku pro průvodce, důvěrníka dítěte, podpůrce a ustanoveného opatrovníka, lze náhradu nárokovat dle § 33 JŘ.

V případě zaměstnaného účastníka jde dle pracovněprávního pohledu o překážku v práci, kdy je mu zaměstnavatel povinen poskytnout den volna k účasti na jednání bez náhrady mzdy. Při určování výše ušlého zisku pak soud vychází

z potvrzení zaměstnavatele o průměrném výdělku účastníka. U nezaměstnaného účastníka, který je výdělečně činný, se pak vychází ze základu daně z předchozí známé daňové skutečnosti.¹¹

1.2.3 Náklady důkazů

Náklady důkazů vznikají během provádění dokazování a zatěžují jak soud, tak účastníky a jejich zástupce. Za důkaz mohou dle § 125 OSŘ sloužit všechny prostředky, jimiž lze zjistit stav věci, zejména výslech svědků, znalecké posudky, zprávy a vyjádření orgánů, fyzických a právnických osob, notářské nebo exekutorské zápisy a jiné listiny, ohledání či výslech účastníků.

K častým nákladům této kategorie patří svědečné, které náleží svědkům a fyzickým osobám uvedeným v § 126a OSŘ. Jedná se o nárok svědka na náhradu jeho hotových výdajů a ušlého výdělku. Své právo na svědečné musí svědci uplatnit do tří dnů od výslechu (i v případě že k němu nedošlo). Ušlý výdělek svědka v pracovním poměru nebo obdobném poměru se vypočítá stejně jako ušlý výdělek účastníka dle § 351 až § 362 zákona č. 262/2006 Sb., zákoník práce. O hotových výdajích svědka platí taktéž, co o hotových výdajích účastníka.

Mezi další důkazní náklady patří znalečné, které připadá znalcům jako odměna za podání znaleckého posudku. Mimo znalečné, jim také náleží nárok na náhradu hotových výdajů. Výše znalečného je stanovena vyhláškou č. 504/2020 Sb., o znalečném. Tato vyhláška byla s účinností od 1. ledna 2023 novelizována,¹² kdy se hodinová sazba odměny za výkon znalecké činnosti zvýšila z předchozích 300 až 450 Kč na 800 až 1000 Kč. Toto zvýšení mělo reagovat na nedostatek a úbytek nejen znalců, ale také soudních tlumočnicků a soudních předkladatelů, jejichž nárok na tlumočné a odměnu za překlady se také od roku 2023 zvýšil. Nedostatek

¹¹ SVOBODA, Karel, Miroslav HROMADA, Jiří LEVÝ, David VLÁČIL, Šárka TLÁŠKOVÁ a Tomáš PIRK. *Náklady řízení*. V Praze: C.H. Beck, 2017. Právní praxe. ISBN 978-807-4006-500, str.35

¹² Novela vyhlášky č. 504/2020 Sb., o znalečném.

těchto profesí mimo jiné také vedl k prodlužování lhůt řízení a zbytečným průtahům.¹³

1.2.3.1 Záloha na náklady důkazu

Dalším nákladem, který vzniká účastníkům, je záloha na náklady důkazu. Pokud lze očekávat náklady důkazu, který byl navržen účastníkem nebo který byl nařízen soudem o skutečnostech, které účastník uvedl, anebo v jeho zájmu, předseda senátu dle § 141 odst. 1 OSŘ uloží tomuto účastníku, za podmínky, že není osvobozen od soudních poplatků, aby před provedením takového důkazu složil zálohu, jejíž výše se odvíjí od možné výše nákladů, jinak není možné důkaz navrhovaný účastníkem provést, přičemž o této skutečnosti musí být účastník řádně poučen.¹⁴

Soud tedy může usnesením uložit povinnost složit zálohu na náklady důkazu, pokud jsou v konkrétním případě splněny následující podmínky:

- a) je podán návrh na provedení určitého důkazu některým z účastníků řízení nebo soud nařídil provést určitý důkaz bez návrhu účastníka o skutečnostech jím uvedených nebo v jeho zájmu,
- b) s provedením důkazu s nejvyšší pravděpodobností budou spojeny určité náklady,
- c) účastník uvedený pod písm. a) shora není osvobozen od soudních poplatků (pokud je osvobozen jen částečně, výše zálohy se poměrně sníží).

Zákonem č. 7/2009 Sb. byla provedena poměrně zásadní změna OSŘ, a to mimo jiné právě ve vztahu k pravidlům pro ukládání povinnosti složit zálohu na náklady důkazu. Oproti předchozí úpravě je uložení této povinnosti obligatorní povahy. Lze-li tedy očekávat, že si provedení důkazu vyžádá náklady (typicky u

¹³ ŘEPKA, Vladimír. *Dojde ke zvýšení tlumočeného*[online]. In: . 25. 11. 2022 [cit. 2023-03-29]. Dostupné z: <https://justice.cz/?clanek=od-1-ledna-2023-dojde-ke-zvyseni-znalecneho-a-tlumoc-1>

¹⁴ JIRSA, J. *Občanský soudní řád, 2. část: Soudcovský komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2019, ISSN 2336-517X

znaleckého posudku), musí předseda senátu (případně samosoudce) povinnost ke složení zálohy podle předpokládané výše těchto nákladů uložit. Povinnost složit zálohu přitom uloží tomu účastníkovi, který provedení takového důkazu navrhl (§ 120 odst. 1 OSŘ), popř. má-li soudem nařízený důkaz sloužit k prokázání skutkových tvrzení takového účastníka nebo jeho zájmu (§ 120 odst. 2, 3 věta první OSŘ).

Proti rozhodnutí, kterým byla tato povinnost uložena, není dle § 202 odst. 1 písm. k) OSŘ odvolání přípustné. Usnesení o povinnosti složit zálohu je exekučně vykonatelné.

1.2.4 Tlumočné

Tlumočné je často nesprávně zařazováno do kategorie nákladů důkazů, ačkoliv mezi tyto náklady nepatří. Tlumočné přímo souvisí s právem na používání mateřského jazyka při soudním jednání dle čl. 37 odst. 4 LZPS a tento náklad je vždy placen státem dle § 141 odst. 2 OSŘ. Stát má pak podle výsledku řízení právo na jeho náhradu, není-li účastník osvobozen od soudních poplatků a nejde-li náhrada k tíži toho účastníka, který ústavně zaručené právo na mateřštinu realizoval.

Výše odměny tlumočnicka je stanovena vyhláškou č. 507/2020 Sb., o odměně a náhradách soudního tlumočnicka a soudního překladatele. Za hodinu tlumočení (tlumočnický úkon) dle aktuální vyhlášky náleží tlumočnickovi odměna ve výši 750 Kč. Sazbu odměny za tlumočnický úkon lze zvýšit až o 30 %, pokud vyžaduje rozsáhlou nebo náročnou přípravu k provedení úkonu.¹⁵

1.2.5 Náhrada za daň z přidané hodnoty

Náhrada za daň z přidané hodnoty (dále jen „DPH“) patří dle § 137 odst. 1 OSŘ mezi náklady řízení. DPH se přitom počítá z odměny i z náhrady hotových výdajů níže specifikovaných zástupců a její výše v současné době činí 21 %.

¹⁵ JIRSA, J. *Občanský soudní řád, 2. část: Soudcovský komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2019, ISSN 2336-517X

S odkazem na ustanovení § 137 odst. 3 OSŘ patří náhrada za DPH k nákladům řízení, jen je-li účastník zastoupen:

- a) advokátem, notářem v rozsahu jeho oprávnění stanoveného zvláštními právními předpisy nebo patentovým zástupcem v rozsahu jeho oprávnění stanoveného zvláštními právními předpisy, který je plátcem DPH podle zvláštního právního předpisu,
- b) advokátem, který je společníkem právnické osoby zřízené za účelem výkonu advokacie podle zvláštního právního předpisu a plátcem DPH podle zvláštního právního předpisu je tato právnická osoba,
- c) patentovým zástupcem v rozsahu jeho oprávnění stanoveného zvláštními právními předpisy, který je společníkem, akcionářem, zaměstnancem nebo členem statutárního nebo dozorčího orgánu společnosti patentových zástupců a plátcem DPH podle zvláštního právního předpisu je tato právnická osoba,
- d) advokátem, který je zaměstnancem jiného advokáta nebo právnické osoby zřízené za účelem výkonu advokacie podle zvláštního právního předpisu, a plátcem DPH podle zvláštního právního předpisu je tento zaměstnavatel advokáta.¹⁶

Je-li účastníkem řízení náhrada za DPH uplatňována, musí advokát či jiný zástupce výše vyjmenovaný, který je povinen odvádět DPH dle zákona č. 235/2004 Sb., o DPH, doložit do spisu osvědčení o registraci k plátcovství DPH (dále jen „osvědčení“). Osvědčení se zakládá do každého jednotlivého soudního spisu, lze je však zanechat trvale u správy soudu a u jednotlivých žalob pouze provést odkaz na příslušný správní spis. Tato praxe se nejčastěji používá, podává-li advokát u jednoho soudu opakovaně větší množství žalob.¹⁷

¹⁶ § 137 odst. 3 OSŘ

¹⁷ JIRSA, J. *Občanský soudní řád, 2. část: Soudcovský komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2019, ISSN 2336-517X

1.2.6 Odměna za zastupování

Na rozdíl od hotových výdajů zástupců účastníků, které jsou dle § 137 odst. 1 OSŘ považovány za náklady řízení vždy, patří odměna za zastupování dle § 137 odst. 2 OSŘ k nákladům řízení pouze v případě, je-li zástupcem advokát nebo notář v rozsahu svého oprávnění stanoveného zvláštními právními předpisy anebo patentový zástupce v rozsahu oprávnění stanoveného zvláštními právními předpisy.

Nárok na náhradu hotových výdajů výše uvedeného zástupce a odměny za zastupování jím vychází z ústavně zaručeného práva na právní pomoc, kdy nemůže být vyčítáno účastníkovi, že se v řízení nechal zastupovat právním odborníkem. Toto právo však nelze považovat za neomezené a velmi často se hledí na jeho účelnost.¹⁸

1.2.6.1 Zrušení přísudkové vyhlášky

Se začátkem roku 2001 vešla v platnost vyhláška č. 484/2000 Sb., kterou se stanoví paušální sazby výše odměny za zastupování účastníků advokátem nebo notářem při rozhodování o náhradě nákladů v občanském soudním řízení a kterou se mění vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 177/1996 Sb., o odměnách advokátů a náhradách advokátů za poskytování právních služeb (advokátní tarif), ve znění pozdějších předpisů (dále jen „přísudková vyhláška“). Ta byla následně Ústavním soudem zrušena ke dni 7. května 2013.

Návrh na zrušení přísudkové vyhlášky podala Ústavnímu soudu skupina senátorů a po jeho přezkoumání dospěl Ústavní soud k závěru, že napadená vyhláška je v rozporu s ústavním pořádkem a se zákonem a zrušil ji ke dni vyhlášení svého nálezu ve Sbírce zákonů.

Smyslem přísudkové vyhlášky byla snaha o zjednodušení určování výše odměny za právní zastupování v občanském soudním řízení při rozhodování soudů o náhradě nákladů řízení. Přísudková vyhláška stanovala jednotnou odměnu dle druhu a stupně řízení, ale chybělo adekvátní rozlišení složitosti věci, časové náročnosti a počtu provedených úkonů, což v praxi vedlo často k nepřiměřenému

¹⁸ Nález (ÚS) Ústavní soud - senát ze dne 29.03.2012 sp. zn. I. ÚS 3923/11

ohodnocení právních zástupců nebo to naopak bylo k prospěchu u soudních sporů o bagatelní částky, kde často výše odměny převyšovala hodnotu sporu.¹⁹

Sazba odměny dle přísudkové vyhlášky:

Předmětem řízení:	Sazba odměny
do 100 Kč	1000 Kč
přes 100 do 500 Kč	1500 Kč
přes 500 do 1000 Kč	2500 Kč
přes 1000 do 2000 Kč	3750 Kč
přes 2000 do 5000 Kč	4800 Kč
přes 5000 do 10000 Kč	7500 Kč
přes 10000 do 200000 Kč	7500 Kč a 17 % z částky přesahující 10000 Kč
přes 200000 Kč do 10000000 Kč	39800 Kč a 2 % z částky přesahující 200000 Kč
přes 10000000 Kč	235800 Kč a 0,15 % z částky přesahující 10000000 Kč

Tabulka č. 1 – sazba paušální

1.2.6.2 Odměna dle advokátního tarifu

Odměna advokáta za poskytování právních služeb se dle vyhlášky ministerstva spravedlnosti č. 177/1996 Sb., o odměnách advokátů a náhradách advokátů za poskytování právních služeb (dále jen „advokátní tarif“ / „AT“), řídí jeho smlouvou s klientem („smluvní odměna“), přičemž pokud smluvní odměna není určena, řídí se dle ustanovení advokátního tarifu o mimosmluvní odměně. Advokátní tarif v § 2 stanovuje, že advokát má nárok na odměnu ale také na náklady, které již nejsou v této odměně zahrnuty (např. hotové výdaje).

¹⁹ KOVÁŘOVÁ, Daniela. *Paušální vyhláška proklínaná a milovaná*. Soudce. 2013, č. 6, s. 13 a násl Wolters Kluwer ČR. ISSN 1211-5347

Výši mimosmluvní odměny advokátní tarif stanovuje dle sazby odměny za jeden úkon a podle počtu úkonů právní služby, který advokát ve věci vykonal. Jednotlivé úkony právní služby jsou předem stanovené dle § 11 AT a patří k nim např. převzetí a příprava zastoupení nebo obhajoby na základě smlouvy o poskytnutí právních služeb nebo první porada s klientem včetně převzetí a přípravy obhajoby, je-li klientovi zástupce nebo obhájce ustanoven soudem, účast při vyšetřovacích úkonech v přípravném řízení, a to každé započaté dvě hodiny, sepsání právního rozboru věci nebo např. návrh na předběžné opatření, dojde-li k němu před zahájením řízení, odvolání proti rozhodnutí o předběžném opatření a vyjádření k nim. V rámci rozhodování o náhradě nákladů řízení je sazba odměny vypočtena z tarifní hodnoty sporu. Mimosmluvní odměna náleží za každý provedený úkon vymezený v § 11 odst. 1 AT, mimosmluvní odměna ve výši jedné poloviny pak za úkon uvedený v § 11 odst. 2 AT.

V případě úkonů právní služby výslovně neuvedených v § 11 odst. 1 a 2 AT náleží dle § 11 odst. 3 AT odměna jako za úkony, jimž jsou svou povahou a účelem nejbližší. O zneužití tohoto ustanovení několikrát rozhodoval Ústavní soud, a to velmi často ve spojitosti s úkonem nahlížení do spisu. Ústavní soud ve svém nálezu ze dne 16. března 2021, sp. zn. I. ÚS 4012/18, konstatoval, že nahlížení do spisu může být považováno za samostatný úkon právní služby, za který náleží náhrada dle § 11 odst. 3 AT, neboť se svou povahou kvalitativně blíží úkonu podle § 11 odst. 1 písm. f) AT. V nálezu ale Ústavní soud několikrát zopakoval, že je nejdůležitější proklamovanou povinností obecného soudu brát na zřetel všechny, pro rozhodnutí o nákladech řízení relevantní, okolnosti. Ústavní soud však zcela ponechává rozhodnutí o účelnosti jednotlivých úkonů právní služby na obecných soudech, a to z důvodu odlišností každého jednotlivého případu.²⁰

²⁰ Nález (ÚS) Ústavní soud - senát ze dne 8. 3. 2021, sp. zn. I. ÚS 4012/18

Sazba mimosmluvní odměny za jeden úkon činí z tarifní hodnoty:

Tarifní hodnota:	Sazba odměny:
do 500 Kč	300 Kč
přes 500 Kč do 1 000 Kč	500 Kč
přes 1 000 Kč do 5 000 Kč	1 000 Kč
přes 5 000 Kč do 10 000 Kč	1 500 Kč
přes 10 000 Kč do 200 000 Kč	1 500 Kč a 40 Kč za každých započatých 1000 Kč, o které hodnota převyšuje 10 000 Kč
přes 200 000 Kč do 10 000 000 Kč	9 100 Kč a 40 Kč za každých započatých 10 000 Kč, o které hodnota převyšuje 200 000 Kč
přes 10 000 000 Kč	48300 Kč a 40 Kč za každých započatých 100 000 Kč, o které hodnota převyšuje 10 000 000 Kč

Tabulka č.2 – sazba mimosmluvní odměny

V praxi se také často setkáváme se spory, kdy např. při sporu o určení vlastnického práva k nemovitosti není cena této nemovitosti známa. Dle Ústavního soudu tedy u sporů o vlastnictví nemovitosti neznámé ceny lze podle advokátního tarifu za tarifní hodnotu považovat 50 tisíc Kč, podle § 9 odst. 4 písm. b) AT. Později Ústavní soud také akceptoval výklad obecných soudů, že lze tuto tarifní hodnotu použít i v případech, kdy sice jde o věci ocenitelné, ale pouze s velkými obtížemi a náklady.²¹

Mimosmluvní odměna stanovená advokátním tarifem představuje podklad pro výpočet náhrady nákladů za zastupování advokátem, a to i případně, byla-li výše

²¹ Nález (ÚS) Ústavní soud - senát ze dne 17. 10. 2017, sp. zn. I. ÚS 269/16

odměny sjednána smluvně. Účastník by měl být svým advokátem informován o tom, že i v případě přiznání plné náhrady je nutné, aby účastník případný rozdíl mezi odměnou sjednanou a přiznanou nesl z vlastních zdrojů.²²

1.2.6.3 Odměna advokáta u bagatelní sporů a sporů zahajovaných tzv. formulářovou žalobou

Odměna advokáta, respektive náhrada za ni, v případě bagatelních sporů doznala zásadní změny společně s novelou OSŘ provedenou zákonem č. 30/2000 Sb. Před touto novelizací se totiž u sporů o nižší částky postupovalo stejně, jako u ostatních pohledávek, tedy náhrada náležela dle úspěchu ve věci a odměna byla vypočítávána dle AT. Zmíněná novelizace změnila dosavadní ustanovení § 202 odst. 2 OSŘ tak, že odvolání proti rozsudku, jímž bylo rozhodnuto o peněžitém plnění nepřevyšujícím 2.000 Kč, se stalo nepřipustným. To vedlo k určitému rozdělení sporů a vznikl tak institut bagatelních sporů.²³

V roce 2009 pak vstoupila v platnost novela OSŘ, která proběhla zákonem č. 7/2009 Sb., a v podstatě stanovila, že bagatelními spory jsou ty spory o peněžitém plnění nepřevyšujícím částku 10.000 Kč. Změna a navýšení bagatelní částky byla z velké části zapříčiněna nárůstem tzv. formulářových žalob o bagatelní částky.

Ústavní soud poté několikrát nesjednoceně rozhodl o postupu rozhodování o náhradě nákladů a převážně o odměnách za zastoupení v bagatelních věcech. V roce 2012 pak Ústavní soud vydal sjednocující nález, kterým shledal, že musí soudy i v řízení o peněžitém plnění do 10.000 Kč ctít zásadu úspěchu ve věci (§ 142 odst. 1 OSŘ). Jestliže by byl žalobce ve sporu zcela úspěšný, má zpravidla právo na náhradu nákladů řízení; to však neznamená, že soud o jejich náhradě rozhodne „mechanicky“: naopak musí zvažovat, zda tu neexistují další rozhodující okolnosti mající podstatný vliv na přiznání či nepřiznání náhrady účelně

²² WINTEROVÁ, Alena a Alena MACKOVÁ. *Civilní právo procesní*. 8. vydání. Praha: Leges, 2015. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-076-5, s. 308

²³ KOVÁŘOVÁ, Daniela. *Odměna advokáta a bagatelní pohledávky*, Bulletin advokacie [online]. 04.09.2017 [cit. 2023-03-28]. Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/odmena-advokata-a-bagatelni-pohledavky?browser=mobi>

vynaložených nákladů, resp. jakého z možných způsobů jejího určení využije (viz ustanovení § 151 odst. 2 část věty před středníkem a z něj výjimka uvedená v části věty za středníkem). Pokud však půjde o bagatelní věci zahajované formulářovou žalobou, má být výše odměny za zastupování žalobce advokátem určena jen jako ekvivalent jednonásobku vymáhané jistiny.²⁴

1.2.6.4 *Nezastoupený účastník*

K naplnění zásady rovnosti účastníků řízení ve smyslu čl. 37 odst. 3 LZPS je třeba, aby v situacích, v nichž by účastníku řízení zastoupenému advokátem byla podle § 137 odst. 1 OSŘ ve spojení s § 13 odst. 4 advokátního tarifu uznána paušální náhrada hotových výdajů, byla taková náhrada přiznána i účastníku řízení, který advokáta jako zástupce nemá.²⁵

V roce 2015 došlo k novelizaci OSŘ, kdy dosazením třetího odstavce do ustanovení § 151 OSŘ, uskutečněným zákonem č. 139/2015 Sb., s účinností ode dne 1. července 2015, vešla v účinnost zásada, že účastníkovi, který neměl v řízení zástupce podle § 137 odst. 2 OSŘ a který nedoložil výši hotových výdajů, a to svých nebo svého jiného zástupce, náleží náhrada nákladů řízení, která odpovídá režijnímu paušálu ve smyslu AT.

Začleněním uvedeného ustanovení byl také naplněn úmysl Ústavního soudu odstranit nerovnost, ke které zjevně docházelo mezi zastoupeným a nezastoupeným účastníkem řízení. Podobný důvod také uvedli zákonodárci v důvodové zprávě k této novele OSŘ z roku 2015, a to že muselo dojít ke sjednocení a co největšímu srovnání nerovností mezi zastoupeným a nezastoupeným účastníkem řízení.²⁶

Vznikl zde tedy rozdíl s předchozí úpravou, a to v tom smyslu, že před novelizací nezastoupený účastník musel plně dokazovat veškeré své výdaje vynaložené na vedení sporu. Pokud ale druhá strana byla zastoupena advokátem,

²⁴ Nález (ÚS) Ústavní soud - senát ze dne 29.03.2012 sp. zn. I. ÚS 3923/11

²⁵ Nález (ÚS) Ústavní soud - plénum ze dne 07.10.2014 sp. zn. Pl. ÚS 39/13

²⁶ MARKOVÁ, Martina. *Nezastoupení účastník a náhrada nákladů civilního sporného řízení*. Právní prostor [online]. [cit. 2022-03-23]. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/procesni-pravo/nezastoupeny-ucastnik-a-nahrada-nakladu-civilniho-sporneho-rizeni>

byla jim uznána paušální náhrada. Právě v tom Ústavní soud spatřoval nerovnost a šlo o jisté zvýhodnění advokátů.²⁷

Nezastoupenému účastníkovi je v tomto případě uznána paušální náhrada dle § 151 odst. 3 OSŘ, jejíž výše je stanovena ve vyhlášce č. 254/2015 Sb., o stanovení výše paušální náhrady pro účely rozhodování o náhradě nákladů řízení v případech podle § 151 odst. 3 OSŘ a podle § 89a exekučního řádu.

Při rozhodování o náhradě nákladů na zastoupení soud často hledí na účelnost těchto nákladů, aby nedocházelo k umělému navyšování případné náhrady nákladů. Je nutné si uvědomit, že ne všechny úkony právní služby jsou zároveň úkony, za něž je poskytována mimosmluvní odměna.²⁸

²⁷ FETTER W., Richard. *Vyhráli jste soud bez advokáta? Dostanete výhodnou náhradu výdajů jako on.* Měšec.cz [online]. [cit. 2022-03-23]. Dostupné z: <https://www.mesec.cz/clanky/vyhrali-jste-soud-bez-advokata-dostanete-vyhodnou-nahradu/>

²⁸ Usnesení Ústavního soudu ČR ze dne 23. srpna 2007, sp. zn. III ÚS 791/07

2 Placení nákladů řízení

2.1 Placení nákladů účastníky

Rozdíl mezi placením a náhradou nákladů je popsán v předchozí kapitole, a jak bylo řečeno, placení nákladů řízení je povinností tzv. primární. Placení nákladů účastníky je zakotveno v § 140 a § 141 OSŘ a je ovládáno tzv. zásadou zájmovou (§ 140 odst. 1., věta první OSŘ). V souladu s touto zásadou je placení nákladů povinností procesního subjektu k uhrazení vzniklého nákladu, nebo jejich uhrazení prostřednictvím zálohy. K placení vždy dochází v době, kdy subjektu konkrétní náklad vzniká. Mezi náklady řízení patří např. soudní poplatek (pokud není účastník osvobozen), cestovní výdaje, odměna za zastupování advokátem či povinnost složení zálohy ve smyslu § 141 odst. 1 OSŘ.

2.1.1 Soudní poplatek

Soudní poplatek se zpravidla platí bezhotovostně na účet zřízený u České národní banky pro příslušný soud (§ 8 odst. 3 SoudP), přičemž soudní poplatky do výše 5.000 Kč lze dle § 8 odst. 4 SoudP platit též kolkovými známkami. Poplatníkem soudního poplatku za řízení před soudem prvního stupně je navrhovatel, eventuálně další osoby uvedené v § 2 SoudP, a samotná poplatková povinnost, jde-li se o soudní poplatek za řízení před soudem prvního stupně, vzniká podáním žaloby nebo jiného návrhu na zahájení řízení. Pokud by došlo k nezaplacení soudního poplatku, který je splatný podáním návrhu na zahájení řízení, navrhovatelem, není splněna podmínka řízení. Soud v tomto případě vyzve navrhovatele k dobrovolnému zaplacení. Soud vyzývá formou usnesení, které je následně doručováno do rukou účastníka, respektive jeho zástupce, je-li účastník v řízení zastoupen. Jakmile ani přes výzvu nedojde k zaplacení soudního poplatku, dochází k zastavení celého řízení. O zastavení řízení rozhoduje soud usnesením.²⁹

²⁹ SVOBODA, Karel, Miroslav HROMADA, Jiří LEVÝ, David VLÁČIL, Šárka TLÁŠKOVÁ a Tomáš PIRK. *Náklady řízení*. V Praze: C.H. Beck, 2017. Právní praxe. ISBN 978-807-4006-500 str.19

Zde je také vhodné zmínit zásadní novelizaci SoudP s účinností od 30. září 2017, kdy došlo ke zpřísnění následků včasného nezaplacení soudního poplatku. Před touto změnou SoudP bylo možné, aby navrhovatel zaplatil vyměřený soudní poplatek až do konce lhůty k odvolání proti usnesení o zastavení řízení pro nezaplacení soudního poplatku, přičemž soud v takovém případě toto usnesení zrušil a v řízení bylo dále pokračováno. Nejvyšší soud v tomto ohledu navíc judikoval, že zaplatí-li žalobce soudní poplatek za řízení před soudem prvního stupně až poté, kdy uplynula lhůta k podání odvolání proti usnesení soudu prvního stupně o zastavení řízení pro nezaplacení poplatku, avšak dříve, než odvolací soud rozhodne o jeho včasném odvolání proti usnesení o zastavení řízení, odvolací soud usnesení o zastavení řízení změní tak, že se řízení nezastavuje, neboť důvod pro zastavení řízení (v důsledku zaplacení soudního poplatku) odpadl. Novelizací byl zásadně změněn § 9 odst. 1 a 2 SoudP, kdy byla lhůta k zaplacení soudního poplatku, kterou soud ve výzvě účastníkovi určí, nově stanovena na „alespoň 15 dnů“, zároveň však bylo zakotveno, že k zaplacení soudního poplatku po marném uplynutí této lhůty se nepřihlíží.

2.1.2 Záloha na náklady důkazu

Účastník, jemuž byla uložena povinnost složit zálohu na náklady důkazu, který účastník navrhl nebo který nařídil soud za podmínek stanovených v § 141 odst. 1 OSŘ, je povinen tuto zálohu zaplatit. Nesplnění této povinnosti vede k neprovedení důkazu navrhovaného účastníkem. O tom je soud povinen účastníka v rozhodnutí o uložení povinnosti složit zálohu poučit. Pokud účastník ani přes výzvu soudu zálohu na důkaz nezaplatí, soud, jak již bylo řečeno, důkaz neprovede a bude rozhodnuto na základě dosud zjištěného skutkového stavu.³⁰

Povinnost ke složení zálohy soud neuloží účastníku, který je osvobozen od soudních poplatků – z této dikce vyplývá, že je lhostejné, zda se jedná o osvobození ze zákona nebo na základě rozhodnutí soudu dle ustanovení § 138 OSŘ.

³⁰ DRÁPAL, Ljubomír. *Občanský soudní řád: komentář*. Praha: C.H. Beck, 2009. Velké komentáře. ISBN 978-807-4001-079.s. 970

2.1.3 Pluralita účastníků

Při pluralitě účastníků na řízení se dle § 140 odst. 1 věta druhá OSŘ postupuje dle pravidla, že společné náklady řízení platí účastníci podle svého poměru účastenství na věci a na řízení. Nelze-li přesný poměr účastenství určit, platí je rovným dílem. V případě, že se jedná o účastníky, kteří jsou tzv. nerozlučnými společníky dle § 91 odst. 2 OSŘ, platí společné náklady společně a nerozdílně, tedy poměr pro účely rozpočtení nákladů není nutný. V praxi ale často dochází k situaci, kdy náklad, který jsou účastníci povinni platit společně, reálně uhradí pouze jeden z nich. Tato situace nijak nebrání v pokračování řízení, pouze je pak zohledněna při rozhodování o náhradě nákladů řízení, kdy je pro případ neúspěchu protistrany uložena povinnost k náhradě nákladů jen ve prospěch toho, kdo náklad skutečně vynaložil.

Dojde-li k nenaplnění společné povinnosti k platbě účastníky stojícími na jedné straně sporu, jedná se o záležitost vnitřních vztahů mezi účastníky a případné břemeno neoznačení nebo zajištění důkazu z důvodu absence platby nesou všichni účastníci společně. Účastníci mají ale možnost na tuto skutečnost upozornit soud, a to v případě že nejsou schopni zaplatit, a zároveň požádají soud o osvobození od soudních poplatků. Soud v tomto případě musí postupovat dle § 141 OSŘ, tedy bude konstatovat, že nebylo možné účastníku uložit zálohu na důkazní prostředek. Náklady na zajištění a provedení důkazního prostředku tak zaplatí za osvobozeného účastníka stát.³¹

2.2 Placení nákladů řízení státem

Povinnost placení nákladů nevzniká pouze účastníkům řízení, ale tato je zákonem stanovena také státu. I přesto, že povinnost placení nákladů řízení mají především účastníci. Jde například o situace, kdy dle § 141 odst. 2 OSŘ náklady důkazů, které nejsou kryty zálohou, jakož i hotové výdaje ustanoveného zástupce, který není advokátem, a náklady spojené s tím, že účastník jedná ve své mateřštině nebo se dorozumívá některým z komunikačních systémů neslyšících a

³¹ SVOBODA, Karel, Miroslav HROMADA, Jiří LEVÝ, David VLÁČIL, Šárka TLÁŠKOVÁ a Tomáš PIRK. *Náklady řízení*. V Praze: C.H. Beck, 2017. Právní praxe. ISBN 978-807-4006-500 str.5

hluchoslepých osob, platí právě stát. Tyto náklady vznikají státu z důvodu garantování rovnosti účastníků v řízení.

Další náklady placené státem vznikají za situace, kdy je účastníkovi řízení dle § 30 OSŘ ustanoven zástupcem advokát. V tomto případě hradí stát advokátovi nejen odměnu za zastupování, ale také hotové výdaje.

„Právo na zaplacení hotových výdajů a odměny za zastupování vůči státu ve smyslu § 140 odst. 2 o. s. ř. má jen ten advokát, který byl účastníku ustanoven, a v zásadě jen za úkony, které provedl od ustanovení, a také za úkony, které byly nutné k tomu, aby soud mohl rozhodnout o osvobození advokátem zastupovaného účastníka od soudních poplatků“

. - Nejvyšší soud v usnesení ze dne 9.12.2015 sp. zn. 22 Cdo 2482/2015 ³²

Stát má povinnost dle § 140 odst. 2 OSŘ uhradit ustanovenému advokátovi jeho hotové výdaje a odměnu za dobu od okamžiku jeho ustanovení (obdobně např. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 9. 12. 2015, sp. zn. 22 Cdo 2482/2015) a musí mu platit jeho výdaje a příslušnou odměnu za úkony právní služby, které vykonal po celou dobu, kdy byl státem ustanoven jako zástupce účastníka soudního řízení.

Výše odměny a náhrady hotových výdajů soud určuje dle advokátního tarifu, advokát si může během řízení požádat o přiměřenou zálohu na zastupování.

³² Usnesení (Rc) Nejvyšší soud ČR - senát ze dne 09.12.2015 sp. zn. 22 Cdo 2482/2015

3 Náhrada nákladů ve sporném řízení

Rozhodování soudů o náhradě nákladů řízení je založeno převážně na dvou základních zásadách – zásadě úspěchu ve věci a zásadě zavinění. Úpravu náhrady nákladů ve sporném řízení nalezneme v ustanovení § 142 až 150 OSŘ. Za nejvýznamnější zásadu ovlivňující rozhodování o náhradě nákladů řízení je považována zásada úspěchu ve věci, která je dále doplněna zásadou zavinění. Dle zásady zavinění je povinnost nahradit náklady řízení, jež by při řádném průběhu řízení nevznikly, uložena té osobě, která jejich vznik zavinila nebo u níž došlo k takové náhodě, která je zapříčinila.

Povinnost k náhradě nákladů dle rozhodnutí soudu má, s výjimkou dále uvedenou, vždy jedna strana sporu vůči druhé.³³ V řízeních zahájených na návrh podaný zvláštními procesními subjekty (nejvyšším státním zástupcem nebo státním zastupitelstvím nebo Úřadem pro zastupování státu ve věcech majetkových v případech a za podmínek uvedených v § 35a OSŘ) má ovšem žalovaný za podmínek § 142 odst. 1, 2 a 3 právo na náhradu nákladů řízení nikoli proti těmto procesním subjektům, ale vůči státu.³⁴

Státní zastupitelství je oprávněno podávat návrhy na zahájení řízení ve věcech např. ochrany proti domácímu násilí (§ 8 odst. 2 zákona č. 292/2013 Sb.), svéprávnosti (§ 8 odst. 2 zákona č. 292/2013 Sb.) nebo zrušení obchodní korporace s likvidací (§ 93 zákona č. 218/2003 Sb.).

3.1 Náhrada nákladů dle zásady úspěchu ve sporu dle § 142 OSŘ

V rámci rozhodování soudů o náhradě nákladů řízení se v praxi nejčastěji setkáváme s aplikací ustanovení § 142 OSŘ, tedy s rozhodováním dle zásady úspěchu ve sporu. Jedná se o základní zásadu vycházející z toho, že ten, kdo úspěšně uplatňoval či bránil své subjektivní právo nebo právem chráněný zájem,

³³ DRÁPAL, Ljubomír. *Občanský soudní řád: komentář*. Praha: C.H. Beck, 2009. Velké komentáře. ISBN 978-807-4001-079.str. 208

³⁴ KOVÁŘOVÁ KOCHOVÁ, I., a kol. *Občanský soudní řád: Praktický komentář*. 2014, ISSN 2336-517X

by měl mít právo na náhradu nákladů s tím spojených. Pokud by tomu tak nebylo, jednalo by se o rozpor s čl. 90 Ústavy, a tedy o rozporu s požadavkem plné a efektivní soudní ochrany.³⁵

3.1.1 Plný úspěch ve věci

Pokud má účastník ve věci plný úspěch, pak mu dle § 142 odst. 1 OSŘ soud přizná náhradu nákladů potřebných k účelnému uplatňování nebo bránění práva proti účastníku, který ve věci úspěch neměl. V tomto směru je ovšem nutné si definovat, kdy má vlastně účastník plný úspěch ve věci. Za plný úspěch ve věci se považuje, pokud soud plně vyhověl žalobě (žalobnímu petitu). Platí tedy, že žalobce má plný úspěch ve věci, odpovídá-li výrok rozsudku soudu žalobnímu petitu. Naproti tomu žalovaný má plný úspěch ve věci a z tohoto důvodu mu připadá plná náhrada nákladů řízení v případě, že soud žalobu v plném rozsahu zamítne.

Jak se ale postupuje v případech, kdy je nutné posoudit míru úspěchu a neúspěchu u alternativního či eventuálního petitu?

U alternativního petitu zcela postačí, pokud je vyhověno alespoň jednomu petitu.

Máme-li tedy alternativní petit – tedy například kdy žalovaný je povinen vrátit blíže specifikovanou věc nebo uhradit 20.000 Kč a soud vyhová pouze jednomu z požadavků žalobce. Žalobce má tak plný nárok na náhradu nákladů.

V případě eventuálního petitu – tedy například kdy žalovaný je povinen žalobci buď vydat blíže specifikovanou věc, nebo pokud tomu soud nevyhoví, je žalovaný povinen zaplatit 20.000Kč. Zde se za plný úspěch ve věci považuje bylo-li vyhověno buď primárního požadavku, nebo je-li zamítnut, ale je vyhověno v plném rozsahu alespoň nároku eventuálnímu.

3.1.2 Částečný úspěch ve věci

Pokud měl účastník ve věci úspěch jen částečný, soud náhradu nákladů posoudí dle § 142 odst. 2 OSŘ a náklady poměrně rozdělí, popřípadě vysloví, že žádný z účastníků nemá na náhradu nákladů právo. Míra úspěchu je posuzována

³⁵ Nález (ÚS) Ústavní soud - senát ze dne 09.06.2009 sp. zn. III. ÚS 292/07

podle toho, v jakém rozsahu bylo soudem v konečném meritorním rozhodnutí vyhověno žalobnímu petitu.³⁶

V praxi také často dochází k situaci, kdy je míra úspěchu a neúspěchu téměř totožná. V takovém případě je namístě ve smyslu ustanovení § 142 odst. 2 OSŘ rozhodnout, že žádný z účastníků nemá na náhradu nákladů právo.

Pokud pak ovšem dojde k situaci, kdy úspěch či neúspěch jedné strany je výrazně vyšší či nižší, je nutné přejít k poměrnému rozdělení nákladů. Dochází tedy k poměrování míry úspěchu a neúspěchu účastníka řízení.

Uvedeme-li příklad:

Je-li předmětem sporu např. nárok na zaplacení peněžité částky, míra úspěchu se vyjadřuje procentuálně (eventuálně za použití zlomků) – domáhal-li se žalobce po žalovaném zaplacení částky 100.000 Kč, přičemž mu bylo soudem do částky 70.000 Kč vyhověno a do částky byla jeho žaloba zamítnuta, je úspěch žalobce ve věci 70 %, úspěch žalovaného 30 %. Pro výpočet náhrady nákladů je pak nutné odečíst od takto vyjádřeného úspěchu žalobce úspěch žalovaného a rozsah náhrady nákladů by měl činit 40 % ve prospěch žalobce. Pokud by tedy náklady řízení žalobce dosahovaly částky 20.000 Kč, příslušela by mu vůči žalovanému náhrada nákladů řízení v částce 8.000 Kč. Tuto variantu výpočtu považuje judikatura a literatura³⁷ posledních let za správnou a je využívání nejčastěji v soudní praxi, i přesto, že je pouze jednou z variant různých výpočtů.

³⁶ WINTEROVÁ, Alena a Alena MACKOVÁ. *Civilní právo procesní*. 9. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2018. Student. ISBN 978-80-7502-298-1. str. 307

³⁷ Např. DRÁPAL, Ljubomír. *Občanský soudní řád: komentář*. Praha: C.H. Beck, 2009. Velké komentáře. ISBN 978-807-4001-079, str. 975, 976

Mezi další varianty, tedy ty považované judikaturou a literaturou ³⁸za nesprávné, patří přiznání náhrady tomu z účastníků, který měl ve věci větší úspěch, a to v rozsahu jeho úspěchu.

Uvedeme-li na příklad:

Žalobcovy náklady spojené s řízením činily 20.000 Kč, měl úspěch ve věci v rozsahu 70 %. V případě realizace této varianty rozhodování o náhradě nákladů řízení by žalovaný měl uhradit žalobci 70 % jeho nákladů (tedy 14.000 Kč) a k tomu by měl nést náklady vlastní. To, že žalovaný nese veškeré vlastní náklady lze přitom považovat za důvod, proč je tato varianta považována za nesprávnou. Žalovaný totiž i přes menší procentuální úspěch ve věci stále má určitou míru úspěchu a ta by měla být vždy promítnuta do náhrady nákladů.

Podstatně složitější než v případě sporu o zaplacení peněžitě částky, je posuzování míry úspěchu ve věci v případě částečného úspěchu ve sporu, jehož předmětem není nárok na zaplacení peněžitě částky. V tomto směru se vytváří mnohem více prostoru pro úvahy soudu, jak míru úspěchu jednotlivých účastníků řízení v konkrétním případě vyjádřit. Tyto úvahy pak musí být v odůvodnění rozhodnutí o náhradě nákladů daného řízení náležitě popsány a vysvětleny.

3.2 Případy prolomení zásady úspěchu ve sportu

3.2.1 Neúspěch v poměrně nepatrné části nebo v závislosti na rozhodnutí o výši plnění na znaleckém posudku nebo na úvaze soudu

I když měl účastník ve věci úspěch jen částečný, může mu dle § 142 odst. 3 OSŘ soud přiznat plnou náhradu nákladů řízení, měl-li neúspěch v poměrně

³⁸ Např. DRÁPAL, Ljubomír. *Občanský soudní řád: komentář*. Praha: C.H. Beck, 2009. Velké komentáře. ISBN 978-807-4001-079, str. 975, 976

nepatrné části nebo záviselo-li rozhodnutí o výši plnění na znaleckém posudku nebo na úvaze soudu. Pokud tedy na straně účastníka dojde k částečnému úspěchu ve věci, přičemž jeho neúspěch lze posoudit jako nepatrný, nebo je tento dán skutečností, že rozhodnutí o výši plnění bylo výsledkem znaleckého zkoumání nebo úvahy soudu ve smyslu ustanovení § 136 OSŘ, může soud takovému, byť jen částečně úspěšnému, účastníkovi přiznat plnou náhradu nákladů řízení.

3.2.1.1 Určení nákladů řízení při rozhodování o přiměřeném zadostiučinění za nemajetkovou újmu při částečném úspěchu

V případě nepřiznání plné výše zadostiučinění za nemajetkovou újmu je nutné při rozhodování o náhradě nákladů řízení postupovat dle § 142 odst. 3 OSŘ, které, jak již výše popsáno, umožňuje přiznat i částečně úspěšnému žalobci náhradu nákladů řízení v plném rozsahu, záviselo-li rozhodnutí o výši plnění na úvaze soudu. Pokud obecný soud tento výklad nerespektuje a o náhradě nákladů řízení v takovém případě rozhodne podle § 142 odst. 2 OSŘ, poruší právo žalobce na spravedlivý proces zaručené čl. 36 odst. 1 LZPS.

Ve sporech o zadostiučinění dle § 31a zákona č. 82/1998 Sb. je třeba rozlišovat mezi posuzováním samotné existence nemajetkové újmy způsobené při výkonu veřejné moci, tedy základu nároku, a rozhodováním o konkrétní výši přiměřeného zadostiučinění. Soud zde tedy rozhoduje, zda vůbec došlo k újmě, a její výše je pak na volném uvážení soudu dle § 136 OSŘ, dle kterého lze-li výši nároků zjistit jen s nepoměrnými obtížemi nebo nelze-li ji zjistit vůbec, určí ji soud podle své úvahy.

Přizná-li soud žalobci nižší přiměřené zadostiučinění, než jakého se domáhal, uplatní se tedy při rozhodování o náhradě nákladů řízení § 142 odst. 3 OSŘ, který mimo jiné stanoví, že závisí-li rozhodnutí o výši plnění na úvaze soudu, je možné i částečně úspěšnému žalobci přiznat náhradu nákladů řízení v plném rozsahu.³⁹

³⁹ Nález (ÚS) Ústavní soud - senát ze dne 11.08.2020 sp. zn. I. ÚS 799/20

3.2.2 Náhrada nákladů u řízení iudicium duplex

V řízeních iudicium duplex, tedy v takových řízeních, kde mají účastníci postavení jak žalobce, tak žalovaného (např. řízení o zrušení a vypořádání podílového spoluvlastnictví nebo vypořádání společného jmění manželů), kdy žalobu podává kterýkoliv z účastníků a soud není vázán žalobním návrhem (viz. § 153 odst. 2 OSŘ), povahově tak nejde o klasické sporné řízení, v němž by jedna z proti sobě stojících stran musela vyhrát a druhá prohrát, byla dřívější rozhodovací praxe, jedná-li se o rozhodování o náhradě nákladů řízení, celkem jednoznačná a i v rámci těchto sporů v tomto směru aplikovala zásadu míry úspěchu ve věci. Uplatnění této zásady je zřejmé např. v nálezu Ústavního soudu ze dne 15.07.2009, sp. zn. III. ÚS 1637/09. Rozhodovací praxí soudů tak nebyla v otázce náhrady nákladů řízení nijak zohledňována specifičnost řízení typu iudicium duplex.

Ve vztah k náhradě nákladů jsou ale tyto spory specifické tím, že nelze označit jednu stranu, která „prohrála“, a stranu, která „vyhrála“, a nelze tak zásadu úspěchu ve věci přesně aplikovat, a to i přesto, že samotná okolnost, že soud není vázán návrhem na vypořádání, a fakt, že obě procesní strany mají postavení žalobce i žalovaného, nevylučují aplikaci ustanovení § 142 odst. 1 OSŘ.

Ústavní soud se také od roku 2020 přiklání svými nálezy k nepřiznávání náhrady nákladů žádnému z účastníků takových řízení a konstatuje, že v řízeních typu iudicium duplex nelze na náklady řízení bez dalšího aplikovat zásadu o úspěchu ve věci. Zpravidla se jeví jako spravedlivé, aby každý z účastníků sám nesl své náklady řízení a nebyl povinen hradit náklady jiného účastníka, ledaže by pro to byly dány zvláštní důvody.⁴⁰

V nálezu ze dne 05.04.2022, sp. zn. IV. ÚS 404/22, Ústavní soud potvrdil správnost nepřiznávání náhrady nákladů řízení ve sporech iudicium duplex s odůvodněním, že se zde nedá posuzovat úspěch či neúspěch ve věci jen tím, jak o konkrétním návrhu bylo rozhodnuto, a je třeba jej posuzovat v širších souvislostech. V tomto nálezu se jednalo o náklady účastníka v řízení o zrušení a vypořádání podílového spoluvlastnictví.

⁴⁰ Nález (ÚS) Ústavní soud - senát ze dne 02.11.2021 sp. zn. I. ÚS 3202/20

Řízení o zrušení a vypořádání spoluvlastnictví může být zahájeno na základě žaloby kteréhokoli účastníka, který se cítí být ve spoluvlastnictví nespokojen a nechce v něm setrvat. O plném úspěchu účastníka se v tomto řízení dá uvažovat pouze v případě, kdy soud zamítne návrh na zrušení spoluvlastnictví z důvodů uvedených v § 1140 odst.2 občanského zákoníku. K tomu však v soudní praxi nedochází často a soud v naprosté většině případů spoluvlastnictví zruší a rozhodne o způsobu vypořádání bez vázanosti na návrh žalobce. Ústavní soud tedy konstatovat, že žádná z procesních stran výsledkem řízení o zrušení a vypořádání spoluvlastnictví po finanční stránce neztrácí a obě strany odcházejí od soudu se stejnou majetkovou hodnotou (k okamžiku rozhodnutí ve věci), se kterou do něj vstoupily. Při rozhodování o nákladech řízení by měl v tomto případě soud rozhodnout tak, že spatřuje částečný úspěch ve věci u obou účastníků a neměl by přiznat náhradu nákladů žádnému z účastníků dle § 142 odst. 2 OSŘ.⁴¹

3.2.3 Přiznání náhrady nákladů řízení při neúspěchu dle § 143 OSŘ

Žalovaný, který neměl úspěch ve věci, má podle § 143 odst. 1 OSŘ právo na náhradu nákladů řízení proti žalobci, jestliže svým chováním nezavdal příčinu k podání návrhu na zahájení řízení. Užití tohoto ustanovení je ale velmi výjimečné a dochází k jeho uplatnění pouze v případě, kdy žalobce neměl důvod uplatňovat svůj nárok proti žalovanému před soudem. K tomu může dojít např. když řízení bylo zahájeno, aniž by žalovaný porušil své povinnosti, nebo pokud porušil, byl ochotný protiprávní stav dobrovolně odčinit, k čemuž nedošlo pouze z důvodu neochoty žalobce.⁴²

Jedná se tedy o výjimku ze zásady úspěchu ve věci. Soud musí primárně zkoumat příčinnou souvislost mezi chováním žalovaného a podáním žaloby.

„V režimu nového občanského zákoníku si lze představit například následující situaci: Zapůjčitel přenechá vydlužiteli peněžitou zápůjčku ve výši 100 000 Kč; termín splatnosti nebude ve smlouvě podle ustanovení § 2390 a násl. obč. zák. určen. Dne 5.9.2014 vypoví zapůjčitel smlouvu, takže začne běžet šestitýdenní

⁴¹ Nález (ÚS) Ústavní soud - senát ze dne 05.04.2022 sp. zn. IV. ÚS 404/2

⁴² JIRSA, J. *Občanský soudní řád, 2. část: Soudcovský komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2019. ISSN 2336-517X., str. 637

lhůta podle ustanovení § 2393 odst. 1 obč. zák., jejímž uplynutím se stane dluh splatným. Ve výpovědi ovšem zapůjčitel výslovně uvede, že žádá vrácení peněz na účet u banky, jehož číslo uvede nesprávně, a žádným jiným způsobem. Po výpovědi ovšem odjede do zahraničí, odkud se vrátí až po půl roce, a ihned poté dá advokátovi pokyn, aby podal žalobu. Vydlužiteli se poukázané peníze vrátí s tím, že účet neexistuje a jeho věřitel je v zahraničí nedostupný, ač se s ním pokusil navázat kontakt. Vztahy mezi oběma se poté natolik vyhroťí, že smír nepřichází v úvahu, žalobce (zapůjčitel) bude sice s žalobou úspěšný, avšak řízení bylo vyvoláno zbytečně a pro jeho pochybení. Proto soud sice žalobě vyhoví, avšak žalovanému přizná náhradu nákladů řízení.“ - JIRSA, J. Občanský soudní řád, 2. část: Soudcovský komentář. ⁴³

Výše uvedený příklad je demonstrativní a je na něm velmi dobře ukázána příčinná souvislost mezi chováním žalovaného a podáním žaloby. V takových případech je soudní praxe jednotná.

3.2.4 Odepření náhrady nákladů podle § 150 OSŘ

Dále je také nutné zmínit další výjimku ze zásad rozhodování o náhradě nákladů řízení a tou je moderační právo soudu, které nalezneme v ustanovení § 150 OSŘ.

Jsou-li tu důvody hodné zvláštního zřetele, nebo odmítne-li se účastník bez vážného důvodu zúčastnit prvního setkání s mediátorem nařízeného soudem, nemusí soud výjimečně náhradu nákladů řízení zcela nebo zčásti přiznat.

Jedná se o situaci, kdy soud sám uváží, že by nebylo správné po účastníkovi, kterému by podle jiných ustanovení OSŘ bylo namíste povinnost k náhradě nákladů řízení uložit, náhradu nákladů řízení žádat. I v tomto případě musí být nejprve splněno kritérium účelnosti příslušných nákladů řízení. Moderaci by soud neměl využívat často a mělo by se jednat pouze o výjimečné případy s přihlédnutím k majetkovým, sociálním a osobním poměrům účastníka povinného k náhradě

⁴³ JIRSA, J. *Občanský soudní řád, 2. část: Soudcovský komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2019, ISSN 2336-517X

nákladů.⁴⁴ Roli zde mohou hrát taktéž okolnosti vedoucí k samotnému uplatnění předmětného nároku, postoj a chování účastníků během řízení atd.

Výjimečnost použití moderačního práva vyplývá také z judikatury Ústavního soudu, který opakovaně připomíná požadavek, že soud musí důkladně zvážit všechny okolnosti případu a v odůvodnění náležitě vyložit, proč se mu s ohledem na jejich existenci jeví jako spravedlivé nerozhodnout o náhradě nákladů řízení podle zásady úspěchu ve věci. Tyto úvahy musejí přirozeně vycházet z konkrétních skutečností, vystihujících zvláštnosti dané věci.⁴⁵

V ustanovení § 150 OSŘ jsou tyto důvody označeny jako „důvody hodné zvláštního zřetele“, přičemž aplikace tohoto ustanovení přichází v úvahu v případech, kdy by jinak účastníkům náležela náhrada nákladů dle § 142, § 143, § 146, § 147 a § 148 OSŘ.

Moderační právo tedy soud užije, pokud shledá některý z důvodů, které jsou vymezeny především judikaturou jak Nejvyššího soudu, tak Ústavního soudu.

Důvody aplikace § 150 OSŘ dle judikatury Ústavního soudu a Nejvyššího soudu jsou například:

- a) nepřiměřená tvrdost, kdy se soud snažil chránit slabší stranu sporu⁴⁶;
- b) nedostatečná znalost procesního práva zástupce účastníka, který není advokátem⁴⁷;
- c) podíl třetí strany na zahájení řízení⁴⁸.

Je ale také nutné podotknout, že ustanovení § 150 OSŘ neslouží ke zmírňování či odstranění majetkových rozdílů mezi stranami, ale má sloužit k dosažení spravedlnosti, pokud jde o vedení soudního řízení a jeho výsledek.

Dalším důvodem pro užití moderačního práva soudu je dle § 150 OSŘ odmítnutí mediace nařízené soudem dle § 100 odst. 2 OSŘ. Účastníci by si před zahájením řízení měli být vědomi svých práv a povinností a primárně se pokusit o

⁴⁴ KOVÁŘOVÁ KOCHOVÁ, I., a kol. *Občanský soudní řád: Praktický komentář*,. 2014, ISSN 2336-517X

⁴⁵ Nález (ÚS) Ústavní soud ze dne 05.11.2008 sp. zn. I. ÚS 2862/07

⁴⁶ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. 10. 2001, sp. zn. 28 Cdo 1525/2001

⁴⁷ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. 1. 2002, sp. zn. 28 Cdo 2281/2001

⁴⁸ Nález Ústavního soudu ze dne 19. 3. 2014, sp. zn. IV ÚS 500/12

odstranění konfliktu pomocí smírného vyřízení. Soudní ochrana by měla přicházet až jako prvek následný, jako poslední prostředek ochrany práv dle čl. 90 Ústavy. Odmítnutí mediace je legitimním důvodem pro nepřiznání nákladů účastníkům, jimž by jinak toto právo svědčilo, s výjimkou případů, kdy postoj dalších účastníků řízení k řešení konfliktu je obdobný.⁴⁹

Nepřiznání náhrady nákladů řízení je na místě podle § 150 o. s. ř. pouze v případě, kdy procesně úspěšnému účastníkovi v řízení určité účelně vynaložené náklady vznikly. V případě dovození neúčelnosti vynaložených nákladů řízení účastníkem, jemuž by jinak z pohledu procesního výsledku svědčil nárok na jejich náhradu, není aplikace ust. § 150 o. s. ř. namístě. Náhradu takových nákladů prostě jen nelze přiznat v rámci aplikace § 142 odst. 1 o. s. ř. (popř. § 142 odst. 3 o. s. ř.), a to právě pro neúčelnost jejich vynaložení.

– Usnesení Nejvyššího soudu, senát ze dne 28.04.2015 sp. zn. 30 Cdo 3262/2014⁵⁰

Dalším důvodem pro užití moderačního práva soudu je dle § 150 OSŘ odmítnutí mediace dle § 100 odst. 2 OSŘ. Účastníci by si před zahájení řízení měli být vědomi svých práv a povinností a primárně se pokusit o odstranění konfliktu pomocí smírného vyřízení a odstranění konfliktu. Soudní ochrana by měla přicházet až jako poslední prostředek ochrany práv dle čl. 90 Ústavy. V posledních letech prostor pro mediaci naleznete převážně ve věcech rodinných.⁵¹

3.3 Předžalobní výzva dle § 142a OSŘ

Institut předžalobní výzvy byl zaveden s novelizací OSŘ provedenou zákonem č. 396/2012 Sb. s účinností od 1. ledna 2013, a to zařazením nového ustanovení § 142a OSŘ. Vznikl z důvodu velkého množství soudních sporů spojených s vymáháním tzv. bagatelních pohledávek často zahajovaných formulářovou žalobou.

⁴⁹ KOVÁŘOVÁ KOCHOVÁ, I., a kol. *Občanský soudní řád: Praktický komentář.*, 2014, ISSN 2336-517X

⁵⁰ Usnesení (Rc) Nejvyšší soud ČR - senát ze dne 28.04.2015 sp. zn. 30 Cdo 3262

⁵¹ KOVÁŘOVÁ KOCHOVÁ, I., a kol. *Občanský soudní řád: Praktický komentář.*, 2014, ISSN 2336-517X

Předžalobní výzva má sloužit jako zamezení činnosti takových věřitelů, jejichž zájmem není řešení vzniklých pohledávek jejich úhradou, ale jejich snahou je v podstatě uměle navýšit náklady řízení, a to nejčastěji právě ve formě nákladů na právní zastoupení. Zákonodárce nové ustanovení § 142a OSŘ označoval jako institut, který věřitele zavazuje povinností ještě před tím, než zahájí řešení situace po svém a provádí úkony směrem k soudu vůči neplaticímu dlužníkovi, tohoto dlužníka ještě jednou vyzvat, než dojde k samotnému podání žaloby, aby své dluhy dobrovolně uhradil.⁵²

Smyslem této nové úpravy mělo být odstranění přílišné tvrdosti zákona vůči dlužníkům a odstranění situace, kdy je dlužník přinucen zaplatit částku několikanásobně vyšší, než je původní nízká (bagatelní) dlužná částka, například dluh za jízdu prostředkem veřejné hromadné dopravy bez platného lístku. Předžalobní výzva tak má chránit dlužníky, kteří nakonec dlužnou částku uhradí, a postižení povinností nahradit náklady řízení žalující straně má dopadat na ty dlužníky, kteří ani po předžalobní výzvě dobrovolně svůj dluh neuhradili.⁵³

Je tedy ukládána povinnost budoucímu žalobci, aby mu byla v následném řízení přiznána náhrada nákladů, zaslat budoucímu žalovanému výzvu ke splnění dluhu. Žalující strana, která měla úspěch v řízení ve věci splnění povinnosti, je tak podle § 142a odst. 1 OSŘ oprávněna požadovat náhradu nákladů řízení po žalované straně pouze tehdy, pokud jí ve lhůtě nejméně 7 dnů před podáním návrhu na zahájení řízení zaslala na adresu pro doručování, případně na poslední známou adresu výzvu k plnění.

Povinnou náležitostí výzvy je také upozornění dlužníka na tu skutečnost, že pokud nesplní požadované plnění, bude přistoupeno k vymáhání soudní cestou.⁵⁴

⁵² JIRSA, J. *Občanský soudní řád, 2. část: Soudcovský komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2019, ISSN 2336-517X

⁵³ RÜCKELOVÁ, Klára. *Absence předžalobní výzvy a (přesto) přiznané náklady řízení*. Pravniprostor.cz [online]. [cit. 2022-03-15]. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/procesni-pravo/absence-predzalobni-vyzvy-a-presto-priznane-naklady-rizeni>

⁵⁴ Usnesení (Rc) Vrchní soud v Olomouci ze dne 12.02.2014 sp. zn. 1Co 524/2013

Jsou-li tu důvody hodné zvláštního zřetele, může soud podle § 142a odst. 2 OSŘ výjimečně náhradu nákladů řízení zcela nebo zčásti žalobci přiznat i v případě, že žalobce žalovanému výzvu k plnění za podmínek uvedených v § 142 odst. 1 OSŘ nezaslal.

Uvedená výjimka z kodifikovaného pravidla může být uplatněna například v případech, kdy existovalo na straně dlužníka ve vztahu k jeho věřiteli několik pohledávek, které však dlužník vědomě nikdy dobrovolně neplnil, či nehodlal plnit, nebo v situacích, kdy je dlužník neustále nedosažitelný.

Podstata procesního kodexu by měla zakotvovat, že procesní úkony konané účastníky řízení by měly mít svůj reálný význam a zákonem by neměly být ukládány účastníkům řízení povinnosti, které mají pouze formální povahu, jestliže by takové postupy nebyly užitečné pro samotný průběh civilního soudního řízení. Z uvedeného vyplývá, že by nemělo být v zásadě ani nutné, aby věřitel takový úkon, jakým je zaslání předžalobní výzvy dlužníkovi, učinil, jestliže ten svou povinnost prokazatelně znal, anebo věřiteli naznačil, že z určitých důvodů, které však byly ve skutečnosti smyšlené a zástupné, svou povinnost plnit nehodlá.⁵⁵

Absurdním potom může být opačný výklad, kdy může nastat situace, že dlužník záměrně zneužívá procesní právo tím způsobem, že si uvědomuje existenci, význam a důsledky ustanovení § 142a OSŘ, na základě těchto vědomostí činí takové kroky, jejichž následkem je neúměrné prodlužování řízení, kterým dochází ke generování nákladů řízení protistraně, které by jí za jiných podmínek nevznikly, neboť mu ze zákona nehrozí uložení povinnosti tyto náklady nahradit. Je to právě osoba dlužníka, resp. žalovaného, kdo dal na základě opomenutí splnit svou povinnost řádně a včas důvod, aby došlo k zahájení řízení, a z tohoto důvodu není možné takové důsledky jednání žalované strany považovat z pohledu žalující strany za spravedlivé. Takové případy zneužití práva by neměly podléhat ochraně, a soudy by se odkazem na existenci ustanovení § 2 OSŘ měly postarat, aby takové excesy účastníků řízení nebyly časté.⁵⁶

⁵⁵ RÜCKELOVÁ, Klára. *Absence předžalobní výzvy a (přesto) přiznané náklady řízení*. Pravniprostor.cz [online]. [cit. 2022-03-15]. Dostupné z: <https://www.prapniprostor.cz/clanky/procesni-pravo/absence-predzalobni-vyzvy-a-presto-priznane-naklady-rizeni>

⁵⁶ RÜCKELOVÁ, Klára. *Absence předžalobní výzvy a (přesto) přiznané náklady řízení*. Pravniprostor.cz [online]. [cit. 2022-03-15]. Dostupné z:

Výše uvedené teze jsou potvrzovány též celou řadou rozhodnutí Nejvyššího soudu ze souboru jeho ustálené rozhodovací praxe. Například podle usnesení ze dne 19. února 2015, sp. zn. 29 Cdo 4388/2013, je při výkladu právních norem soudem nutné provázat doslovné znění zákona správným pochopením smyslu a účelu aplikovaného ustanovení, a jestliže je to třeba, aby byl jeho smysl a účel upřednostněn před doslovným zněním a aby došlo k odchýlení.

K ustanovení § 142a OSŘ se často vyjadřuje též Ústavní soud, který zaujímá v ohledech formalistického výkladu právních norem obecnými soudy konstantně negativní postoj. Například ve svém nálezu ze dne 18. května 2015, sp. zn. I. ÚS 4047/14, vyjádřil takový závěr, že ke *správné aplikaci ustanovení § 142a OSŘ je nutno splnit řádné a úplné pochopení účelu tohoto ustanovení.*⁵⁷ Na základě *teleologického výkladu tohoto ustanovení je možné vyslovit závěr, že stěžejní důvod pro jeho zakotvení spočíval v zamezení neúměrného a neúčelného navyšování nákladů soudního řízení, což mělo znamenat snadný výdělek hlavně v případech tzv. formulářových žalob.* Uvedeným nálezem tak nepřímo posvětil postoj Nejvyššího soudu.

Soud musí u předžalobní výzvy zkoumat, zda dlužník z ní měl možnost zjistit výši dluhu, titul, ze kterého vyplývá závazek k plnění, zda nemohly vzniknout pochybnosti, který dluh má plnit a v neposlední řadě také samotný účel výzvy – zabránění neúměrnému a neúčelnému navyšování nákladů.⁵⁸ Povinnou náležitostí každé výzvy je také upozornění dlužníka na tu skutečnost, že pokud nesplní požadované plnění, pak bude přistoupeno k vymáhání soudní cestou.⁵⁹

Pro přiznání nákladů řízení se musí komplexně posoudit jak předžalobní výzva, tak výše uplatněné pohledávky, jakož i postoj dlužníka a jeho reakce na samotné soudní řízení.⁶⁰

⁵⁷ Nález (ÚS) Ústavní soud - senát ze dne 18.05.2015 sp. zn. I. ÚS 4047/14 - 1

⁵⁸ Nález (ÚS) Ústavní soud - senát ze dne 01.07.2016 sp. zn. I. ÚS 2178/15 - 1

⁵⁹ Usnesení (Rc) Vrchní soud v Olomouci ze dne 12.02.2014 sp. zn. 1Co 524/2013

⁶⁰ Usnesení (Rc) Nejvyšší soud ČR - senát ze dne 19.02.2015 sp. zn. 29 Cdo 4388/2013

3.4 Náhrada nákladů při zastavení řízení, smíru a odmítnutí žaloby dle § 146 OSŘ

Žádný z účastníků není oprávněn podle § 146 odst. 1 OSŘ požadovat náhradu nákladů řízení na základě jeho výsledku, pokud bylo řízení ukončeno smírem, jestliže v něm nebylo o náhradě nákladů dojednáno něco jiného, nebo v případě, že bylo toto řízení zastaveno. V případě zastavení řízení je nutno zabývat se otázkou, kdy je možné o náhradě nákladů řízení rozhodovat dle § 146 odst. 1 OSŘ a kdy dle § 146 odst. 2 OSŘ.

Dohoda účastníků o tom, zda a jak si nahradí náklady řízení, může být součástí soudního smíru. Jinak v usnesení, jímž se schvaluje smír, soud vysloví, že žádný z nich nemá na náhradu nákladů řízení právo.⁶¹ Soud dle § 146 odst. 1 písm. a) OSŘ rozhodne, že žádná strana nemá nárok na náhradu nákladů řízení, pokud ve smíru nebylo ujednáno něco jiného. Zákon tedy umožňuje účastníkům se v případě smíru dohodnout i o náhradě nákladů řízení.

Pokud bylo vinou některého z účastníků řízení zastaveno, potom má podle § 146 odst. 2 OSŘ povinnost uhradit náklady tohoto řízení. V § 146 odst. 2 OSŘ se projevují zákonné principy, které jdou k tíži té strany, která nebyla ve sporu úspěšná, případně strany, která zavinila zastavení řízení.

Pokud dojde k zastavení řízení dle § 146 odst. 1 písm. c) (pozn.: nyní b)) OSŘ, soud nepřizná žádnému účastníkovi náhradu nákladů. Jiná by byla situace, pokud některý z účastníků zavinil, že řízení muselo být zastaveno. Tento účastník je pak podle § 146 odst. 2 OSŘ povinen hradit jeho náklady. Byl-li však pro chování žalovaného (jiného účastníka řízení) vzat zpět návrh, který byl podán důvodně, je povinen hradit náklady řízení žalovaný (jiný účastník řízení). V tomto ustanovení nalezneme odraz zásady úspěchu ve věci, tedy zatížení náhradou nákladů strany, která nebyla úspěšná, případně účastníka, který zavinil, že řízení muselo být zastaveno.⁶²

⁶¹ ŠKÁROVÁ, Marta a kolektiv. Občanský soudní řád s vysvětlivkami a judikaturou. 4. vyd. Praha: Linde, 2009. ISBN 978-80-7201-769-0. Převzato z CODEXIS®, doplňku LIBERIS®.

⁶² Nález (ÚS) Ústavní soud - senát ze dne 08.09.2009 sp. zn. I. ÚS 1227/09, ISSN 2336-517X.

Otázku, zda a který účastník zavinil zastavení řízení, i otázku důvodnosti podání žaloby či jiného návrhu na zahájení řízení soud posuzuje čistě z procesního hlediska.⁶³

Pokud pouze jedna strana procesně zaviní zastavení řízení (že nemůže být tedy rozhodnuto meritorně), vzniká jí povinnost nahradit náklady druhé procesní straně. Nelze hledět na pohnutky, které např. ke zpětvzetí žaloby vedly.⁶⁴

V případě zastavení řízení zaviněním některého z účastníků tak není možné uložit náhradu nákladů řízení na základě zásady úspěchu ve věci, jelikož o věci nemohlo být rozhodnuto meritorně, tzn., nemohlo být ani zjištěno, kdo způsobil vznik nákladů řízení, ale je třeba rozhodnout dle zásady zavinění. Zavinění v tomto případě není možné považovat za subjektivní vztah, existující mezi vůlí fyzické osoby a nastalou určitou právní skutečností, ale je nutné ji vnímat jen z procesního hlediska, tedy objektivně nehledě na pohnutky např. ke zpětvzetí.

Pokud dojde k zastavení řízení z důvodu zpětvzetí žaloby žalobcem, nepůjde o procesní zavinění žalobce za předpokladu, že žaloba byla podána důvodně a zároveň došlo k jejímu zpětvzetí z důvodu chování žalovaného.⁶⁵

Odmítne-li soud žalobu nebo jiný návrh na zahájení řízení, je podle § 146 odst. 3 OSŘ žalobce (navrhovatel) povinen nahradit ostatním účastníkům jejich náklady. Odmítnutí žaloby nebo jiného návrhu na zahájení řízení (srov. § 43 odst. 2, § 218, § 243b odst. 1) má obdobné důsledky jako zastavení řízení, které procesně zavinil žalobce (navrhovatel), neboť jeho podání, kterým se zahajuje řízení (žaloba, jiný návrh, odvolání, dovolání), bylo odmítnuto proto, že ani na výzvu soudu je neopravil či nedoplnil, a tento nedostatek bránil pokračovat v řízení. Je proto povinen nahradit ostatním účastníkům náklady, jestliže jim v řízení vznikly.

3.5 Separace nákladů řízení dle § 147 OSŘ

Dojde-li k tzv. separaci nákladů, hovoříme o situaci, kdy za řízení vzešla potřeba postihnout určitý subjekt, jenž zavinil vznik nezbytných nákladů, které by

⁶³ ŠKÁROVÁ, Marta a kolektiv. *Občanský soudní řád s vysvětlivkami a judikaturou*. 4. vyd. Praha: Linde, 2009. ISBN 978-80-7201-769-0

⁶⁴ Usnesení (Rc) Nejvyšší soud ČR - senát ze dne 16.02.2016 sp. zn. 28 Cdo 1912/2015

⁶⁵ GRÍBKOVÁ, Petra a kolektiv. *Občanský soudní řád - judikatorní komentář*. 2017. CODEXIS publishing.

jinak nevznikly. Jedná se přitom o jiné rozhodnutí než to, kterým se řízení končí dle § 151 OSŘ. Rozhodnutí tedy není závislé na výsledku řízení. Jde o náklady, která vznikly, a rozhoduje se o nich odděleně – proto separace. Jedná se o sankční titul, který postihuje „nepoctivé“ účastníky řízení, tedy ty účastníky, kteří nerespektují procesní chod řízení.⁶⁶

Hovoříme zde spíše o určité sankci než přímo o nákladu řízení, který by vznikl procesní straně. Může postihnout jak účastníka řízení, tak jeho zástupce, zmocněnce, opatrovníka, ustanoveného zástupce, ale také další zúčastněné osoby.

Nejčastěji se jedná o situace, kdy dojde takovým chováním ke zmaření konání jednání, čímž dochází k nedůvodnému průtahu v řízení. Za takto postižitelné jednání můžeme považovat i například opožděné označení důkazů nebo opožděný přednes. K takovým případům však v praxi dochází celkem často, a je tudíž namístě k tak hraničnímu řešení přistoupit, až když účastník či jeho zástupce tímto způsobem účelově prodlužuje řízení.

Rozhodnutí je, jak již bylo zmíněno, vydáváno v průběhu řízení, nikoliv na konci v závislosti na jeho výsledku (není to však vyloučeno). Soud rozhoduje usnesením, proti němuž je přípustné odvolání.⁶⁷

3.6 Právo státu na náhradu nákladů dle § 148 OSŘ

Stát má na základě výsledků řízení proti účastníkům podle § 148 odst. 1 OSŘ právo na náhradu nákladů řízení, které platil, tedy nikoliv u kterých mu pouze vznikla povinnost k jejich zaplacení.

Soud má podle § 148 odst. 2 OSŘ právo uložit svědkům, fyzickým osobám uvedeným v § 126a OSŘ a dále znalcům, tlumočnickům nebo jiným osobám, které při dokazování měly určitou povinnost, aby v tomto řízení známé náklady, k jejichž vzniku by jinak nedošlo, nahradili státu, pokud takové náklady zavinili. V případě vedlejšího účastenství na straně účastníka řízení, který je povinen k náhradě nákladů řízení státu, platí tyto náklady účastník řízení a vedlejší účastník řízení na

⁶⁶ JIRSA, J. *Občanský soudní řád, 2. část: Soudcovský komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2019, ISSN 2336-517X

⁶⁷ KOVÁŘOVÁ KOCHOVÁ, I., a kol. *Občanský soudní řád: Praktický komentář*. 2014, ISSN 2336-517X

jeho straně společně a nerozdílně.⁶⁸ Pokud došlo ke vzniku pohledávek státu z důvodu práva na náhradu nákladů řízení ve vztahu k osobám uvedeným v § 148 odst. 1 a 2 OSŘ ve výši státem placených nákladů řízení, podle § 148 odst. 3 OSŘ se úrok z prodlení nevyměřuje. Pro vymáhání těchto pohledávek se podle § 148 odst. 4 OSŘ použije postup uvedený v zákoně č. 280/2009 Sb., daňovém řádu.⁶⁹

3.7 Účelnost nákladů řízení

Kritérium účelnosti nákladů řízení se prolíná celým tématem náhrady nákladů řízení. Dochází často k situaci, kdy ne každý vynaložený náklad může být nákladem ve smyslu § 137 OSŘ a jako takový soudem přiznán k náhradě. V ustanovení § 142 odst. 1 OSŘ je zakotveno kritérium účelnosti vynaloženého nákladu, dle něhož je soud povinen ve vztahu ke každému jednotlivému nákladu posuzovat, zda byl či nebyl potřebný pro uplatňování nebo bránění práva účastníka. Náhrada nákladů by nikdy neměla vést k obohacení účastníků na úkor druhé strany. Za účelné tedy soud považuje pouze ty náklady, které byly nezbytné k tomu, aby se účastník mohl domoci ochrany v případě porušení či ohrožení svých subjektivních práv.

Účelnost „omezuje“ výše zmíněné zásady náhrady nákladů, jako např. zásadu úspěchu ve věci dle § 142 OSŘ. V případě, že soud shledá náklady za neúčelné, nemusí účastníkovi i v případě plného či částečného úspěchu ve věci jejich náhradu přiznat.⁷⁰

Velmi častým tématem je z tohoto pohledu otázka účelnosti právního zastoupení. Právo na spravedlivý proces je garantováno čl. 36 odst. 1 LZPS a je zárukou řádného průběhu procesu. Právo na právní pomoc pak náleží každému již od začátku řízení (čl. 37 odst. 2 LZPS). Právě právo na právní pomoc je úzce spojováno s právem přístupu k soudu a je přiznáváno laikovi, ale i člověku

⁶⁸ KOVÁŘOVÁ KOCHOVÁ, I., a kol. *Občanský soudní řád: Praktický komentář*. 2014, ISSN 2336-517X

⁶⁹ JIRSA, J. *Občanský soudní řád, 2. část: Soudcovský komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2019, ISSN 2336-517X

⁷⁰ SVOBODA, Karel, In: SVOBODA Karel a kol. *Náklady řízení*. Praha: C.H. Beck, 2017, 3 s.

s právním vzděláním. ⁷¹ Soud nemůže například bez dalšího účastníkovi řízení, který je sám advokátem, nepřiznat náhradu nákladů na jeho zastupování advokátem s poukazem na to, že se jedná o neúčelně vynaložené náklady (blíže následující podkapitola). Takový postup pak je nutno označit za porušení zásady rovnosti a práva na spravedlivý proces. V tomto případě judikatura jasně ukázala, že pojem „účelný“ nelze interpretovat bezmezně. Mělo by se vždy jednat o tzv. pojistku před hrazením nákladů, které jednoznačně nesouvisí s řízením, a před nadbytečnými či nadměrnými náklady, což ovšem v případě zastupování advokáta advokátem nelze říct. Jednalo by se tak o diskriminační přístup soudu, který by neúčelnost namítal s odůvodněním, že se mohl bránit sám. ⁷²

O neúčelně vynaložené náklady se jedná vždy, pokud je účelem zastupování obohacení zastupovaného účastníka – tedy zastoupení nesleduje svůj účel, jímž je poskytování ochrany porušeným nebo ohroženým skutečným subjektivním právům a právem chráněným zájmům. Jedná se tak o zneužití práva na zastoupení advokátem. ⁷³

3.7.1 Účelnost nákladů na zastupování u osob s právním vzděláním

V této podkapitole bych se ráda podrobněji věnovala právě osobám s právním vzděláním, tedy osobám majícím dokončené vysokoškolské vzdělání v magisterském programu Právo a právní věda. Zde je nutné položit si otázku, jak lze posuzovat účelnost nákladů v případě právního zastoupení osob s právním vzděláním. Je v souladu se základními právy požadovat po těchto osobách, aby za každé situace v případném řízení vystupovaly samy? Nebo mohou využít služeb advokáta?

Na tyto otázky odpovídá Ústavní soud tak, že pokud se jedná o advokáta zastupujícího jiného advokáta, odepření této možnosti by bylo diskriminační. Ústavní soud opakovaně dochází k závěru, že z čl. 37 odst. 2 a 3 LZPS plyne právo každého, tedy i osoby s právnickým vzděláním vykonávající advokátní činnost, na

⁷¹ HURDÍK, Jan. *Náklady občanského soudního řízení a rovný přístup účastníků ke spravedlnosti*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, ISBN 978-80-7552-088-3, str. 67 - 68

⁷² Nález (ÚS) Ústavní soud - senát ze dne 25.03.2014 sp. zn. I. ÚS 3819/13

⁷³ Usnesení (Rc) Nejvyšší soud ČR - senát ze dne 11.02.2015 sp. zn. 30 Cdo 3190/2014

právní pomoc jak v řízení před soudy, tak v řízení před orgány státní správy a orgány veřejné správy, a to vždy od počátku řízení. Jedině tím je garantována rovnost všech účastníků před zákonem.⁷⁴ Zastoupení advokáta jiným advokátem je účelné hlavně v případech, kdy se jedná o spor, který je svým obsahem specifický a znalost dané problematiky na straně účastníka (advokáta) není dostatečná.

„V dané věci, jak Ústavní soud ověřil z vyžádaného soudního spisu, se nejednalo o věc zcela právně jednoduchou, o čemž svědčí zejména čtyři jednání před soudem prvního stupně, na nichž probíhalo dokazování. Nelze než souhlasit s argumentací stěžovatele v ústavní stížnosti, že i právně vzdělaná osoba, v daném případě advokát, má v jistých případech k věci zřetelně subjektivní vztah, což by mu samotnému mohlo být v hájení jeho subjektivních práv (v dané věci vymožení odměny za právní zastoupení od svého klienta) spíše na překážku. Je třeba důsledně rozlišovat, zda je právní zastoupení advokátem v obdobných případech, jako je nyní projednáváný, využitím ústavně zaručeného práva na právní pomoc, či se již jedná spíše o jeho zneužití na úkor protistrany (např. zvolený zástupce "z opačného konce republiky", prodlužování řízení žádostmi o odročování, zastoupení ve zcela banální věci či zcela zřejmá snaha zvýšit náklady řízení protistraně apod.). „ - Nález (ÚS) Ústavního soudu – senát ze dne 25.3.2014 sp. zn. I ÚS 3819/13

Výše zmíněný nález Ústavního soudu tedy potvrzuje, že pokud se nejedná o jednoduchou věc, není nutné, aby advokát vystupoval v řízení sám a náhradu nákladů za jeho zastoupení je pak možné přiznat. Dalším faktorem dle nálezu je také subjektivní vztah účastníka k věci, který by mohl bránit tomu, aby úroveň hájení jeho práv bez zastoupení byla srovnatelná s úrovní v případě, že bude v řízení zastoupen jiným advokátem. O neúčelnosti zastoupení by se tedy mohlo mluvit pouze v případě, kdy by zastoupení bylo jen určitým nástrojem k umělému zvyšování nákladů řízení.

V případě, pokud by se účastníkem stal exekutor, je dle Ústavního soudu nutné rozlišovat, zda je předmětem řízení činnost, která je pro exekutorskou práci běžnou agendou, nebo zda se jedná o problematiku, se kterou běžně exekutor nepřichází při výkonu povolání do styku. Neúčelností nákladů na zastupování soudního exekutora jako účastníka řízení advokátem se ústavní soud zabýval např.

⁷⁴ Nález (ÚS) Ústavního soudu – senát ze dne 25.3.2014 sp. zn. I ÚS 3819/13

v nálezu sp. zn. I. ÚS 3916/14, který se týkal sporného řízení o stanovení náhrady škody proti exekutorovi z důvodu údajné škody způsobené během výkonu exekuce. Dle Ústavního soudu při posuzování účelnosti zastoupení exekutora advokátem je nutné především zohlednit, co bylo předmětem řízení v daném civilním sporu, jehož účastníkem byl soudní exekutor. Zda šlo o problematiku odlišnou od běžné činnosti exekutora, aby pro účinné hájení jeho pozice v daném sporu bylo nutno být zastoupen advokátem, či nikoliv.⁷⁵

Dalšími z osob s právním vzděláním jsou soudci. Soudcům je svěřena moc rozhodovat o právech a povinnostech druhých a právní vzdělání je u nich povinností. Přesto se velmi často v praxi stává, působí-li soudce delší dobu pouze na jednom úseku, že se stane odborníkem pouze v této určité oblasti a nemůžeme jeho praxi považovat za generální. Lze zde tedy použít stejného způsobu posouzení účelnosti zastoupení jako u advokáta.⁷⁶

3.7.2 Stát a organizační složky státu

Mezi vykonavatele veřejné správy řadíme stát a subjekty odlišné od státu. Vykonavatelé veřejné správy, tedy organizační složky státu, které jménem státu jednají, se dělí na vykonavatele přímé a nepřímé. Mezi přímé patří např. vláda, ministerstva a jiné ústřední orgány. Mezi nepřímé pak např. orgány obcí a krajů. Stát a organizační složky disponují personálním a finančním zázemím, které jsou financovány ze státního rozpočtu, tedy jsou z velké části financovány z daně z příjmu fyzických a právnických osob, což zavazuje stát jednat hospodárně.⁷⁷

Dle Ústavního soudu, přiznání účelnosti zastoupení státu a organizační složky státu složkou soukromou (advokátem) nemůže být považováno za účelné, a to právě z důvodu, že stát a organizační složky státu mají disponovat vlastním právním oddělením.

⁷⁵ Nález Ústavního soudu ze dne 12. 4. 2016, sp. zn. I. ÚS 3916/14

⁷⁶ PAVLÍČEK, Tomáš. Účelnost nákladů při zastoupení účastníka advokátem v občanském soudním řízení. *Jurisprudence*, 2014, roč. 24, č. 3, 15 s.

⁷⁷ SLÁDEČEK, Vladimír. *Obecní správní právo*. 4. aktualizované vydání, Praha: Wolters Kluwer ČR, 2019. s. 252 - 254

Účelnost zastoupení nelze přitom zakládat na tvrzení, že právníci zaměstnaní u určité organizační složky se danou problematikou nezabývají. Je-li stát k hájení svých zájmů vybaven příslušnými organizačními složkami zajištěnými personálně i finančně ze státního rozpočtu, není dán důvod, aby výkon svých práv a povinností v této oblasti přenášel na soukromý subjekt – advokáta. Taková volba se ovšem státu nezakazuje, je však nutné počítat s tím, že nedojde k uznání těchto nákladů jako účelně vynaložených ve smyslu § 142 odst. 1 OSŘ.⁷⁸

3.8 Přiměřenost nákladů

Zásada přiměřenosti je jednou ze základních zásad českého práva a v právním řádu ho nalezneme díky rozhodování Ústavního soudu. Dle čl. 4 Ústavy ČR jsou obecné soudy povinny poskytovat ochranu základním právům a svobodám s ohledem na princip právního státu, z něhož vychází o tento princip proporcionality (přiměřenosti).

V otázce náhrady nákladů řízení je tento princip uplatňován ve vztahu náhrada nákladů řízení a hodnotě sporu. Ústavní soud judikoval, že přiznané náklady řízení musí být přiměřené sporu, pokud by tomu tak nebylo, dochází tím tak k sankciování neúspěšné strany.

To vedlo například k zrušení paušální sazby za zastupování účastníka advokátem dle vyhlášky č. 484/2000 Sb. tzv. přísudkové vyhlášky, jelikož tato vyhláška zcela pomíjela náročnost sporů, počet provedených úkonů ve věci, časovou náročnost a účelnost vymáhání práva. Paušální sazba stanovená dle této vyhlášky často přesahovala obsah sporu a docházelo tak k situaci, kdy přiznané náklady jsou pravidelně v hrubém nepoměru k povaze sporu.⁷⁹

„Je na pováženou, stává-li se pro procesní strany otázka nákladů řízení důležitější, než věc sama; situace, kdy se soudní řízení vedou nikoliv kvůli úspěchu ve věci samé, ale především kvůli náhradě nákladů řízení, je dokladem patologického stavu českého civilního procesu, a je nejvyšší čas, aby se jí zákonodárce začal seriózně zabývat. Náklady řízení by vždy měly být přiměřené

⁷⁸ Nález (ÚS) Ústavní soud - senát ze dne 01.09.2015 sp. zn. II. ÚS 3855/14

⁷⁹ Nález (ÚS) Ústavní soud - plénum ze dne 17.04.2013 sp. zn. Pl. ÚS 25/12

hodnotě předmětu sporu, a neměly by ji převyšovat, natož mnohonásobně. Aplikace § 150 o.s.ř. nesmí být založena na závěrech, jež nemají oporu ve spise a nemůže být učiněna ani způsobem, který bere účastníkům právo se k zamýšlenému postupu vyjádřit. „⁸⁰

- Nález (ÚS) Ústavní soud – senát ze dne 14. 9. 2011 sp. zn. ÚS 3698/10

3.9 Využití § 137 a násl. OSŘ v řízeních nesporných

U nesporných řízení lze uvést, že zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních (dále jen „ZŘS“), který nesporná řízení upravuje, není jediným pramenem práva pro otázky náhrady nákladů v těchto řízeních. Samotný ZŘS ve svém § 1 odst. 3 zakotvuje subsidiaritu OSŘ.

Literaturou jsou jako řízení nesporná označena taková řízení, jejichž cílem je upravit poměry účastníků, kteří v takto vedených řízeních nemají postavení vzájemných odpůrců, resp. protichůdných stran, a nejedná se o řešení určitého sporu.

Náhrada nákladů v nesporném řízení není upravena pouze prostřednictvím ZŘS. Jak již bylo uvedeno, § 1 odst. 3 ZŘS stanovuje subsidiaritu OSŘ, z čehož vyplývá, že i pro oblast náhrady nákladů se podpůrně použije tento zákon, nestanoví-li ZŘS jinak.

⁸⁰ Nález (ÚS) Ústavní soud – senát ze dne 14. 9. 2011 sp. zn. ÚS 3698/10

4 Rozhodování o náhradě nákladů řízení

Výrok v ohledu náhrady nákladů řízení jako rozhodnutí o procesním nároku většinou závisí na rozhodnutí ve věci samé a lze jej chápat jako procesní vypořádání vztahu účastníků řízení v oblasti nákladů, které v rámci řízení vynaložili.⁸¹

O povinnosti nahradit náklady řízení soud rozhoduje z úřední povinnosti, a to jak ve vztahu mezi účastníky navzájem, tak ve vztahu ke státu (§ 148 odst. 1), pokud stát v řízení náklady platil. Rozhoduje se i o nákladech řízení vedlejšího účastníka, který má právo na náhradu nákladů řízení či povinnost k jejich náhradě v závislosti na tom, zda účastníkovi, na jehož straně vedlejší účastník ve sporu vystupoval, byla přiznána náhrada nákladů řízení či uložena povinnost k náhradě a v jakém rozsahu.⁸²

Stejně jako každé jiné rozhodnutí i rozhodnutí o nákladech řízení musí být řádně odůvodněno, s výjimkou dovolacího soudu a to dle § 243f odst. 3 OSŘ, tedy pokud bylo dovolání odmítnuto nebo pokud došlo k zastavení dovolacího řízení. Výjimku může mít i soud prvního a druhého stupně, a to za předpokladu, že dojde k naplnění podmínek v § 166 odst. 2 věty druhé OSŘ.

Pokud by došlo k situaci, že by výrok o nákladech řízení chyběl, soud musí vydat doplňující usnesení dle § 166 odst. 1 OSŘ, je však imitován dnem právní moci původního rozhodnutí.

4.1 Kdy soud rozhoduje o nákladech řízení

4.1.1 Na konci řízení

O náhradě nákladů řízení soud rozhoduje nejen v každém rozhodnutí, jímž se řízení u něj končí (v rozsudku o věci samé, v usnesení o zastavení řízení, o schválení smíru, v platebním rozkazu atd.), ale i tehdy, končí-li se řízení pro některého z účastníků (např. při zamítnutí žaloby). Rozhodnutím, jímž se řízení končí u odvolacího (dovolacího) soudu, je rozhodnutí, jímž se končí řízení ve věci

⁸¹ Usnesení (Rc) Nejvyšší soud ČR - senát ze dne 16.09.2011 sp. zn. 25 Cdo 3178/2009

⁸² ŠKÁROVÁ, Marta a kolektiv. Občanský soudní řád s vysvětlivkami a judikaturou. 4. vyd. Praha: Linde, 2009. ISBN 978-80-7201-769-0

samé, nikoliv např. usnesení, jímž se rozsudek zrušuje a věc se vrací soudu prvního (druhého) stupně k dalšímu řízení.

Rozhodnutím, kterým se řízení končí je i usnesení, kterým soud připouští změnu účastníka podle § 92 odst. 2 OSŘ.

Dojde-li k situaci, kdy v průběhu řízení žalobce vezme zpět žalobu jen proti jednomu z více žalovaných, kteří měli postavení samostatného účastníka, soud musí při zastavení řízení rozhodnout o nákladech mezi žalobce a tímto účastníkem.

Soud nerozhoduje o nákladech řízení při mezitímním a částečném rozsudku.

4.1.2 Doplnující usnesení

I přesto že soud je povinen o náhradě nákladů rozhodnout v rozhodnutí, jímž se řízení končí, může se stát, že soud opomene. Zde je tedy pak možné využití § 166 OSŘ, který umožňuje vydání doplňujícího rozhodnutí. Ustanovení § 166 OSŘ hovoří o možnosti doplnění části rozhodnutí o nákladech řízení nebo předběžné vykonatelnosti rozhodnutí. Soud může rozsudek, který nenabyl právní moci, doplnit i bez návrhu na doplnění, který může podat účastník do patnácti dnů od doručení rozsudku. Tato lhůta je nezávislá na právní moci a může tak dojít k doplnění i po právní moci.⁸³

Další možností doplnění je na návrh odvolacího soudu dle § 222 odst. 2 OSŘ v případě že zjistí, že soud prvního stupně o náhradě nákladů nerozhodl.

„Ustanovení § 166 umožňuje soudu vydat doplňující rozhodnutí mimo jiné i o nákladech řízení, toliko však do doby, než rozhodnutí ve věci nabude právní moci. Pokud soud v této lhůtě opomene rozhodnout o nákladech řízení, které dosud vynaložil v průběhu řízení soud, resp. stát, je dodatečně stanovení povinnosti účastníka řízení k náhradě těchto nákladů vyloučeno. Takový postup je totiž v rozporu s čl. 2 odst. 2, čl. 4 odst. 1 LZPS a v konečném důsledku zasahuje do vlastnického práva účastníka řízení garantovaného čl. 11 odst. 1 LZPS. Nelze totiž

⁸³ DRÁPAL, Ljubomír. *Občanský soudní řád: komentář*. Praha: C.H. Beck, 2009. Velké komentáře. ISBN 978-807-4001-079., s. 970

připustit, aby měl stát, pokud jde o náhradu vynaložených nákladů v soudním řízení, výhodnější postavení než kterýkoliv z účastníků řízení, jenž se může domáhat dodatečného stanovení povinnosti k úhradě nákladů pouze ve lhůtách podle o.s.ř.⁸⁴

- Nález Ústavního soudu ze dne 11. dubna 2004, sp. zn. I. ÚS 672/03.

Výrok o náhradě nákladů řízení se doplňuje formou usnesení a příslušnost k jeho vydání má soud, který neúplné rozhodnutí vydal, a to bez nařízení jednání.

4.1.3 Separace nákladů řízení

Rozhodnutí o separaci řízení je vhodné také zahrnout, a to z důvodu, že i přesto že se nejedná o rozhodnutí ve věci samé, je separaci rozhodnutím o nákladech řízení.

Jedná se o rozhodnutí jiné než to, kterým řízení končí dle § 151 OSŘ. Rozhodnutí tedy není závislé na výsledku řízení. Jedná se o náklady, která vznikly a rozhoduje se o nich odděleně – proto separace. Jedná se o sankční titul, který postihuje „nepoctivé“ účastníky řízení, tedy ty účastníky, kteří nerespektují procesní chod řízení.⁸⁵

Proti rozhodnutí o separaci je možno podat opravný prostředek a průběhu řízení.

⁸⁴ Nález (ÚS) Ústavní soud - senát ze dne 11. dubna 2004, sp. zn. I. ÚS 672/03.

⁸⁵ JIRSA, J. *Občanský soudní řád, 2. část: Soudcovský komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2019, ISSN 2336-517X

Závěr

Cílem této práce bylo shrnutí právní úpravy a judikatury na téma „Náhrada nákladů řízení“ a poskytnutí jistého uceleného podkladu k tomuto tématu.

Jednotlivé kapitoly a podkapitoly a jejich řazení měly být původně striktně dle OSŘ, ale při jejich psaní jsem narazila na jisté nesrovnalosti v návaznosti jednotlivých ustanovení OSŘ předmětnou problematiku upravujících a práce je tak kategoricky členěna na část zabývající se náklady řízení obecně a jejich jednotlivými druhy a dále pak na části věnující se placení nákladů řízení, náhradě nákladů řízení a rozhodování o ní.

V první kapitole, která je úvodní a je nutná pro komplexní pochopení problematiky náhrady nákladů řízení, se věnuji především jednotlivým druhům nákladů řízení. Tato kapitola je členěna dle § 137 odst. 1 OSŘ, v němž nalezneme demonstrativní výčet druhů nákladů řízení. Je ale nutné na tomto místě také zmínit, že účastníkům vznikají v souvislosti se soudním řízením i jiné náklady, které pak součástí případné náhrady nákladů nejsou.

V druhé kapitole jsem se zaměřila převážně na placení soudního poplatku a zálohy na náklady důkazu, jejichž případné nezaplacení má své jisté procesní důsledky.

Následná kapitola pak pojednává o náhradě nákladů řízení. Kapitulu jsem pojala a členila dle základní zásady úspěchu ve věci a následně popsala případy, které vedou k jejímu prolomení. Většina těchto případů k sobě váže zajímavou judikaturu, kterou v práci zmiňuji. Následuje pak náhrada nákladů dle ostatních ustanovení OSŘ. V závěru této kapitoly se věnuji účelnosti nákladů řízení, které jsou pro náhradu zásadní, se zaměřením na účelnost nákladů na zastoupení osob s právním vzděláním a na účelnost zastupování státu a organizačních složek státu.

Čtvrtá kapitola je pak krátkým shrnutím rozhodování o náhradě nákladů řízení.

Během psaní práce jsem se také zaměřovala na vývoj právní úpravy nákladů řízení a jejich náhrady a také jsem si odpověděla na otázku, zda je právní úprava v tomto směru dostačující a kde shledávám prostor pro případné změny.

Právní úprava nákladů řízení a jejich náhrady se za posledních několik let zásadně vyvíjela a z velké části zákonodárce změnami právních úprav odrážel aktuální situaci, která kolem nákladů řízení panuje.

Například odměna za zastupování se od roku 2013 zásadně změnila, a to zrušením přísudkové vyhlášky, která stanovovala paušální sazby výše odměny za zastupování účastníka. Zavedení paušální odměny mělo usnadnit výpočet nákladů jak soudům, tak advokátům. I přesto, že byl tento záměr v podstatě dosažen, narážela přísudková vyhláška na velké nedostatky. Naprosto chybělo odpovídající zohlednění časové náročnosti sporu a počtu provedených úkonů právní služby, což pak následně vedlo ke zneužívání paušálních odměn např. u sporů nižších hodnot, kdy výše odměny mnohdy hodnotu sporu převyšovala. Dle mého názoru přísudková vyhláška byla velmi pozitivní pouze pro samotné účastníky řízení, jelikož vždy přesně znali výši odměny za zastoupení v řízení v jednom stupni ještě před jeho zahájením. V roce 2013 byla přísudková vyhláška zrušena Ústavním soudem a soudní praxe se vrátila ke stanovování výše odměny za zastoupení advokátem dle ustanovení advokátního tarifu o tzv. mimosmluvní odměně, která vychází z počtu úkonů právní služby, které advokát v řízení vykonal. V mimosmluvní odměně spatřuji správné ohodnocení zástupců účastníků. Je zde však dle mého názoru velmi nutné hledět na účelnost jednotlivých vykonaných úkonů právní služby, jelikož často dochází k umělému navyšování jejich počtu v zájmu neoprávněného navýšení částky případné náhrady nákladů řízení.

Další zajímavou změnu týkající se nákladů řízení nastolila novelizace SoudP účinná od roku 2017, jíž byly zpřísněny následky včasného nezaplacení soudních poplatků. Před touto novelizací bylo běžnou praxí především advokátů „umělé“ prodlužování doby, kdy byl již podán návrh na zahájení řízení, avšak soud v podstatě nemohl v řízení postupovat, neboť pokud byl podán návrh na zahájení řízení a nedošlo na výzvu soudu k zaplacení soudního poplatku, měl navrhovatel možnost soudní poplatek zaplatit ještě do konce lhůty k odvolání proti usnesení o zastavení řízení z důvodu nezaplacení soudního poplatku. Tuto novelizaci považuji za velmi povedenou a trefnou a věřím, že alespoň trochu pomohla zkrátit již tak zdlouhavé soudní řízení.

Pokud se jedná o změny ve vztahu k samotné náhradě nákladů řízení a převážně zásadě úspěchu ve věci, vývoj judikatury byl také za poslední roky velmi zajímavý, a to převážně v případech prolomení této zásady. Z tohoto pohledu jde

například o otázku náhrady nákladů u řízení iudicium duplex⁸⁶. Ústavní soud a jeho judikatura byla v posledních letech velmi nejasnou a docházelo zde k častým změnám názorů, jak by mělo být o nákladech v případě těchto řízení soudy rozhodováno. Aktuálně se Ústavní soud přiklání k nepřiznání náhrady nákladů řízení s odůvodněním, že se zde nedá posuzovat úspěch či neúspěch ve věci jen tím, jak o konkrétním návrhu bylo rozhodnuto, a je třeba jej posuzovat v širších souvislostech. S tímto názorem Ústavního soudu souhlasím a jeho rozhodnutí vítám. Věřím, že se Ústavní soud již nebude vracet k předchozím názorům, kdy několikrát potvrdil správnost přiznání náhrady nákladů u řízení iudicium duplex. Dle mého názoru by v těchto řízeních neměla být náhrada nákladů přiznávána, a to hlavně z důvodu, že obě strany řízení jsou svým způsobem uspokojeni rozhodnutím soudu, a tedy dochází k částečnému úspěchu obou stran.

Vývoj právní úpravy ale i judikatury týkající se nákladů řízení je velmi rychlý a během psaní této práce vyšlo několik zajímavých judikátů. Náklady řízení jsou velmi diskutovanou problematikou, a to převážně v řadách účastníků řízení, protože to jsou ti, kteří budou v případě neúspěchu ve sporu jejich náhradou zatíženi. Výše nákladů řízení je velmi těžko odhadnutelná před zahájením řízení, v čemž sama spatřuji nesprávnost. Pokud by účastník předem znal, jaké výše mohou náklady řízení dosáhnout, jistě by více zvažoval mimosoudní řešení sporu. Uvítala bych tedy určitou větší předvídatelnost výše nákladů řízení, převážně pak u nákladů za zastupování advokátem, kteréžto v naprosté většině případů představují nejpodstatnější složku nákladů řízení. Dle mého názoru by bylo vhodné nastavit určitou výši odměny, která by byla pro daný druh sporu odměnou maximální.

Dále bych považovala za vhodné zavedení jistého druhu řízení, jímž by se řešily pouze spory o bagatelní částky, který by byl procesně velmi jednoduchý, rychlý, a tedy i méně nákladný. Dokud takový institut nebude do našeho právního řádu inkorporován, bude se dál pokračovat ve zdlouhavých sporech na několik let, kdy cena předmětu sporu bude několikanásobně převyšována náklady řízení. Náhrada nákladů řízení je velmi obsáhlé téma, které k sobě poutá bohatou judikaturu, ale také velkou řadu právních předpisů, byla tedy pro zpracování tématu

⁸⁶ např. řízení o zrušení vypořádání podílového manželství nebo společného jmění manželů

nutná znalost nejen samotné právní úpravy náhrady nákladů řízení, ale též komplexní znalost civilního procesu a jeho základních zásad. Velmi obsáhlá judikatura byla pro mou práci stěžejní, a proto v mé práci zmiňuji dle mého názoru nejzásadnější judikaturu, o kterou čtenář v každé kapitole nemůže být ochuzen. Troufám si říci, že je pro téma náhrady nákladů řízení judikatura jak Ústavního soudu, tak Nejvyššího soudu, tak i soudů nižších instancí zcela klíčová a často zásadním způsobem rozvíjí či upřesňuje poměrně strohou zákonnou úpravu.

V této práci se tedy v jednotlivých kapitolách skloubí právní úprava s ještě širší judikaturou, což čtenáři přináší ucelený náhled na náklady řízení a jejich náhradu.

V jednotlivých kapitolách byl představen základ pro znalost nákladů řízení a jejich náhrady, a věřím, že tato práce pomůže jak čtenářům s právním vzděláním, jelikož obsahuje výběr z aktuální judikatury daným tématem se zabývajících, ale také čtenářům bez právního vzdělání, kteří hledají jistý podklad k predikci možných nákladů řízení a rozhodnutí soudu o nich, a to například za situace, kdy o zahájení nějakého občanského soudního řízení uvažují či jim účast v takovém řízení hrozí.

V jednotlivých kapitolách byl představen základ pro znalost nákladů řízení a jejich náhrady, a věřím, že tato práce pomůže jak čtenářům s právním vzděláním, jelikož obsahuje aktuální judikaturu nejen Ústavního soudu, ale také čtenářům bez právního vzdělání, kteří hledají jistý podklad k pochopení možných nákladů řízení a třeba bude nápomocnou v rozhodování, zda do případného sporu vstoupit, či nikoliv.

Použité zdroje

Odborná literatura

DRÁPAL, Ljubomír. *Občanský soudní řád: komentář*. Praha: C.H. Beck, 2009. Velké komentáře. ISBN 978-807-4001-079.

GŘÍBKOVÁ, Petra a kolektiv. *Občanský soudní řád - judikatorní komentář*. 2017. CODEXIS publishing.

HURDÍK, Jan. *Náklady občanského soudního řízení a rovný přístup účastníků ke spravedlnosti*. Praha: Wolters Kluwer, 2016, s. 63. ISBN 978-80-7552-087-6.

JIRSA, J. *Občanský soudní řád, 2. část: Soudcovský komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2019, ISSN 2336-517X

KOVÁŘOVÁ KOCHOVÁ, I., a kol. *Občanský soudní řád: Praktický komentář*. 2014, ISSN 2336-517X

SLÁDEČEK, Vladimír. *Obecní správní právo*. 4. aktualizované vydání, Praha: Wolters Kluwer ČR, 2019. s. 252 - 254

SVOBODA, Karel, Miroslav HROMADA, Jiří LEVÝ, David VLÁČIL, Šárka TLÁŠKOVÁ a Tomáš PIRK. *Náklady řízení*. V Praze: C.H. Beck, 2017. Právní praxe. ISBN 978-807-4006-500

ŠKÁROVÁ, Marta a kolektiv. *Občanský soudní řád s vysvětlivkami a judikaturou*. 4. vyd. Praha: Linde, 2009. ISBN 978-80-7201-769-0

WINTEROVÁ, Alena a Alena MACKOVÁ. *Civilní právo procesní*. 8. vydání. Praha: Leges, 2015. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-076-5

Odborné články tištěné

KOVÁŘOVÁ, Daniela. *Paušální vyhláška proklínaná a milovaná*. Soudce. 2013, č. 6, s. 13 a násl Wolters Kluwer ČR. ISSN 1211-5347

PAVLÍČEK, Tomáš. Účelnost nákladů při zastoupení účastníka advokátem v občanském soudním řízení. *Jurisprudence*, 2014, roč. 24, č. 3, 15 s.

Tomáš PIRK. *Náklady řízení*. V Praze: C.H. Beck, 2017. Právní praxe. ISBN 978-807-4006-500, s. 9

Odborné články internetové

FETTER W., Richard. *Vyhráli jste soud bez advokáta? Dostanete výhodnou náhradu výdajů jako on*. Měsec.cz [online]. [cit. 2022-03-23]. Dostupné z: <https://www.mesec.cz/clanky/vyhrali-jste-soud-bez-advokata-dostanete-vyhodnou-nahradu/>

KOVÁŘOVÁ, Daniela. *Odměna advokáta a bagatelní pohledávky*, Bulletin advokacie [online]. 04.09.2017 [cit. 2023-03-28]. Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/odmena-advokata-a-bagatelni-pohledavky?browser=mobi>

MARKOVÁ, Martina. *Nezastoupení účastník a náhrada nákladů civilního sporného řízení*. Právní prostor [online]. [cit. 2022-03-23]. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/procesni-pravo/nezastoupeny-ucastnik-a-nahrada-nakladu-civilniho-sporneho-rizeni>

RÜCKELOVÁ, Klára. *Absence předžalobní výzvy a (přesto) přiznané náklady řízení*. Pravniprostor.cz [online]. [cit. 2022-03-15]. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/procesni-pravo/absence-predzalobni-vyzvy-a-presto-priznane-naklady-rizeni>

ŘEPKA, Vladimír. *Dojde ke zvýšení tlumočeného* [online]. In: . 25. 11. 2022 [cit. 2023-03-29]. Dostupné z: <https://justice.cz/?clanek=od-1-ledna-2023-dojde-ke-zvyseni-znalecneho-a-tlumoc-1>

Právní předpisy

Vyhláška ministerstva spravedlnosti č. 177/1996 Sb., o odměnách advokátů a náhradách advokátů za poskytování právních služeb (advokátní tarif), ve znění pozdějších předpisů

Vyhláška ministerstva spravedlnosti č. 37/1967 Sb., k provedení zákona o znalcích a tlumočnících, ve znění pozdějších předpisů.

Vyhláška ministerstva spravedlnosti č. 37/1992 Sb., o jednacím řádu pro okresní a krajské soudy, ve znění pozdějších předpisů

Vyhláška ministerstva spravedlnosti č. 484/2000 Sb., kterou se stanoví paušální sazby výše odměny za zastupování účastníka advokátem nebo notářem při rozhodování o náhradě nákladů v občanském soudním řízení (advokátní tarif), ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti (exekuční řád), ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 121/2008 Sb., o vyšších soudních úřednících a vyšších úřednících státního zastupitelství a o změně souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 235/2004 Sb. o dani z přidané hodnoty, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 549/1991 Sb., o soudních poplatcích, ve znění pozdějších předpisů

Judikatura

- Nález (ÚS) Ústavní soud - plénum ze dne 07.10.2014 sp. zn. Pl. ÚS 39/13
- Nález (ÚS) Ústavní soud - plénum ze dne 17.04.2013 sp. zn. Pl. ÚS 25/12
- Nález (ÚS) Ústavní soud - senát ze dne 01.07.2016 sp. zn. I. ÚS 2178/15
- Nález (ÚS) Ústavní soud - senát ze dne 01.09.2015 sp. zn. II. ÚS 3855/14
- Nález (ÚS) Ústavní soud - senát ze dne 02.11.2021 sp. zn. I. ÚS 3202/20
- Nález (ÚS) Ústavní soud - senát ze dne 03.08.1999 sp. zn. IV. ÚS 162/99
- Nález (ÚS) Ústavní soud - senát ze dne 05.04.2022 sp. zn. IV. ÚS 404/2
- Nález (ÚS) Ústavní soud - senát ze dne 08.09.2009 sp. zn. I. ÚS 1227/09
- Nález (ÚS) Ústavní soud - senát ze dne 09.06.2009 sp. zn. III. ÚS 292/07
- Nález (ÚS) Ústavní soud - senát ze dne 11.08.2020 sp. zn. I. ÚS 799/20
- Nález (ÚS) Ústavní soud - senát ze dne 13.01.2005 sp. zn. IV. ÚS 1/04
- Nález (ÚS) Ústavní soud - senát ze dne 17. 10. 2017, sp. zn. I. ÚS 269/16
- Nález (ÚS) Ústavní soud - senát ze dne 18.05.2015 sp. zn. I. ÚS 4047/14
- Nález (ÚS) Ústavní soud - senát ze dne 25.03.2014 sp. zn. I. ÚS 3819/13
- Nález (ÚS) Ústavní soud - senát ze dne 29.03.2012 sp. zn. I. ÚS 3923/11
- Nález (ÚS) Ústavní soud - senát ze dne 8. 3. 2021, sp. zn. I. ÚS 4012/18
- Nález (ÚS) Ústavní soud – senát ze dne 11.11.2014 sp. zn. IV. ÚS 659/12
- Nález (ÚS) Ústavní soud – senát ze dne 12. 12. 2009 sp. zn. II. ÚS 572/19
- Nález (ÚS) Ústavní soud – senát ze dne 05.11.2008 sp. zn. I. ÚS 2862/07
- Nález (ÚS) Ústavní soud – senát ze dne 25.3.2014 sp. zn. I ÚS 3819/13
- Nález (ÚS) Ústavní soud - senát ze dne 12. 4. 2016, sp. zn. I. ÚS 3916/14
- Nález (ÚS) Ústavní soud - senát ze dne 19. 3. 2014, sp. zn. IV ÚS 500/12
- Rozsudek (Rc) Nejvyšší soud ČR - senát ze dne 15.12.2009 sp. zn. 21 Cdo 1997/2008
- Rozsudek (Rc) Nejvyšší soud ČR- senát ze dne 31. 10. 2001, sp. zn. 28 Cdo 1525/2001

Usnesení (Rc) Nejvyšší soud ČR - senát ze dne 09.12.2015 sp. zn. 22 Cdo 2482/2015

Usnesení (Rc) Nejvyšší soud ČR - senát ze dne 11.02.2015 sp. zn. 30 Cdo 3190/2014

Usnesení (Rc) Nejvyšší soud ČR - senát ze dne 16.02.2016 sp. zn. 28 Cdo 1912/2015

Usnesení (Rc) Nejvyšší soud ČR - senát ze dne 16.09.2011 sp. zn. 25 Cdo 3178/2009

Usnesení (Rc) Nejvyšší soud ČR - senát ze dne 19.02.2015 sp. zn. 29 Cdo 4388/2013

Usnesení (Rc) Nejvyšší soud ČR - senát ze dne 28.04.2015 sp. zn. 30 Cdo 3262

Usnesení (Rc) Nejvyšší soud ČR - senát ze dne 29.09.2015 sp. zn. 28 Cdo 5415/2014

Usnesení (Rc) Vrchní soud v Olomouci - ze dne 12.02.2014 sp. zn. 1Co 524/2013

Resumé

This thesis deals with *reimbursement of trial costs*. The cost of civil proceeding is necessary part of every legal proceeding, this includes on one hand paying and on the other hand reimbursing of costs by the subjects of the civil proceeding.

In the first chapter, which is introductory and is necessary for a comprehensive understanding of reimbursement of costs, I deal with the individual costs of the proceedings. This chapter was structured according to § 137, paragraph 1 OSŘ, where we will find a demonstrative list of the costs of the proceedings. In the second chapter you can find payment of court fees and advance payments for costs, especially focused on the non-payment of both which has certain procedural consequences. The subsequent chapter deals with reimbursement of legal costs. I divided the chapter according to the basic principle of success in the case. The end of this chapter is focused on the expediency of the costs of proceedings, which are essential for compensation, with a focus on the expediency of costs for persons with a legal education and the expediency of representing the state and organizational components of the state. The fourth chapter is then a short summary of the court decision on reimbursement of costs.

The duty of reimbursing the costs is mainly based on the principle of success in the case. There are other possibilities which are also mentioned in the thesis which are not as common as the principle of success in the case. Also, to be mentioned, the court has its own rights to decide that the reimbursement does not have to be accomplished.

The thesis combines essential legal regulations and established case law for better understanding of the *reimbursement of trial costs* and also includes compares legal regulations.